

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Družba znanja: izobraževanje, vzgoja, raziskave in razvoj

2. Šifra projekta:

V5-0237

3. Naslov projekta:

Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli

REPUBLIKA SLOVENIJA
POSILEC JAVNEGA POUČLASTILA
JAVNA AGENCIJA ZA SKLADNOSTI O SEJAVNOST
REŠENJE
3

30-09-2008	0110
Šifra redovne	Vrednoten
63113-348/2006	(12)

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

The Role of Local History in Primary and Secondary Schools

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

lokalna zgodovina, učenje z odkrivanjem, raziskovanje lokalne zgodovine, osnovna in srednja šola

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

local history, learning through enquiry, investigation into local history, primary and secondary schools

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Univerza v Ljubljani (Filozofska fakulteta)

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

-

6. Sofinancer/sofinancerji:

-

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

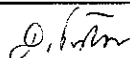
23967

Danijela Trškan

Datum: 24. 9. 2008

Podpis vodje projekta:

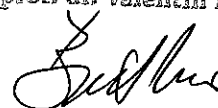
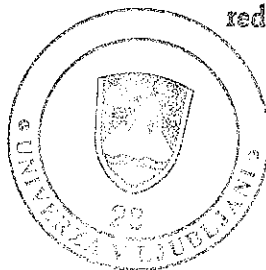
izr. prof. dr. Danijela Trškan

Podpis in žig izvajalca:

prof. dr. Andreja Kocijančič

po pooblastilu
red. prof. dr. Valentin Bucik, dekan

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

NAMEN IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA S HIPOTEZAMI

Z lokalno zgodovino učenci spoznavajo in odkrivajo preteklost najprej domačega kraja in domače pokrajine, potem pa jo prostorsko in časovno širijo na Slovenijo, Evropo in svet. Z raziskovanjem lokalne zgodovine bi se lahko učenci v osnovni in srednji šoli navajali na pozitivno vrednotenje kulturne dediščine in na aktivno vlogo v družbi, pridobivali pa tudi znanje, razumevanje, sposobnosti vrednotenja najprej lokalne in s tem tudi slovenske zgodovine, razvijali najprej zavest o lokalni, narodni ter državni identiteti in pripadnosti ter na ta način razumeli večperspektivno in večkulturno evropsko in svetovno okolje. Zato bi morali učenci v osnovni in tudi v srednji šoli v Republiki Sloveniji najprej poznati domači kraj oz. lokalno zgodovino.

Glavni namen projekta je bil na eni strani pokazati premajhno vključenost in uporabo lokalne zgodovine pri družboslovnih predmetih, še posebej pri predmetu zgodovina v osnovni in srednji šoli v Republiki Sloveniji ter na drugi strani prikazati pomen in vrednost lokalne zgodovine ter konkretne načine preučevanja lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli kot osnovo za državljansko vzgojo in kulturo mladih.

Glavni cilji projekta so bili:

- analizirati vlogo in pomen lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli pri družboslovnih predmetih, s poudarkom na predmetu zgodovina;
- ugotoviti načine vključevanja lokalne zgodovine oz. preučevanja lokalne zgodovine pri predmetu zgodovina od leta 1945 do leta 2005;
- dokazati pomen in vrednost lokalne zgodovine za poznavanje, razumevanje in vrednotenje slovenske zgodovine in slovenske kulturne dediščine ter za državljansko vzgojo in kulturo.

Tako smo glede na glavne cilje poskušali ugotoviti vlogo in pomen lokalne zgodovine v Sloveniji na osnovi analize izbranih zgodovinskih učnih načrtov in učbenikov od leta 1945 do leta 2005 ter pomen in vrednost lokalne zgodovine na podlagi analize sedanjih učnih načrtov in izbranih učbenikov za ostale družboslovne predmete.

Teoretično raziskavo smo razdelili v dva dela, in sicer smo v prvi raziskavi ugotavljali:

- vlogo in pomen lokalne zgodovine v učnih načrtih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005,
- vlogo in pomen lokalne zgodovine v zgodovinskih učbenikih od leta 1945 do leta 2005,
- pomen in vrednost lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli od leta 1945 do leta 2005,
- pomen in vrednost lokalne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo od leta 1945 do leta 2005.

V drugi raziskavi pa smo ugotavljali:

- vlogo in pomen lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri ostalih družboslovnih predmetih,

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

- vlogo in pomen lokalne zgodovine v sedanjih učbenikih pri ostalih družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli,
- pomen in vrednost lokalne zgodovine pri pouku družboslovnih predmetov,
- pomen in vrednost lokalne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo.

Predvidevali smo, da tako učni načrti kot učbeniki za zgodovino in za druge družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli, vključujejo različne elemente, ki se lahko nanašajo na preučevanje lokalne zgodovine, manj pa elementov, ki bi konkretno vključevali lokalno zgodovino. Ti elementi pa niso povsod enakomerno zastopani oz. je morda kakšen element bolj izpostavljen (npr. učni cilji, vsebina, navodila v učnih načrtih ali vsebina, slikovno gradivo, naloge v učbenikih).

Za prvo raziskavo smo predvidevali, da so učni načrti in učbeniki za zgodovino vključevali manj elementov, ki so se nanašali na lokalno oz. krajevno zgodovino (učni cilji, vsebina, navodila, poglavja in teme, slikovno ali pisno gradivo, naloge). Več teh elementov smo predvidevali v učnih načrtih in učbenikih, ki so izšli po letu 1991. Nasprotno pa smo več teh elementov, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo, predvidevali pred letom 1991.

Za drugo raziskavo smo predvidevali, da je vloga lokalne zgodovine tudi v učnih načrtih za obvezne in izbirne družboslovne predmete ter interesne dejavnosti v osnovni in srednji šoli manjša. Vendar pa naj bi bili vsi učni načrti fleksibilni in prožni za nadaljnjo umestitev elementov lokalne zgodovine v učni proces in šolski kurikulum. Predvidevali smo, da je kakovost družboslovnih učbenikov iz vidika vpletenosti poznavanja domačega okolja in lokalne zgodovine na eni strani ter iz vidika vključevanja produktivnih vprašanj in nalog nanašajoč na preučevanje domačega kraja tudi slabša, saj vsebine in naloge oz. vprašanja v učbenikih ne vsebujejo pristopov, ki silijo učenca k identifikaciji z lastnim okoljem, uporabi lastni izkušnji in spoznanj domačega okolja oz. k raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju.

Ravno tako smo glede na glavne cilje na osnovi slovenskih in tujih (zlasti angleških in francoskih) priročnikov za terensko delo ter strokovne literature poskušali ugotoviti možnosti uporabe lokalne zgodovine in njenega preučevanja v osnovni in srednji šoli ter prikazati načine, kako učence usposobiti za razumevanje in vrednotenje lokalne in slovenske zgodovine, slovenske kulturne dediščine ter kako pri učencih razvijati državljanske kompetence.

Tudi v tem primeru smo analizo strokovne literature oz. raziskovanje razdelili v dva dela, in sicer smo v prvem delu ugotavljali:

- katere učne strategije, oblike in metode so primerne za obravnavo lokalne zgodovine;
- katere vrste nalog se lahko uporabijo pri lokalni zgodovini;
- na kakšen način vključiti lokalno zgodovino v redni in izvenšolski pouk zgodovine in drugih družboslovnih predmetov;
- na kakšen način usposobiti učence za preučevanje lokalne zgodovine;
- na kakšen način usposobiti učitelje družboslovnih predmetov in še posebej učitelje zgodovine za poučevanje lokalne zgodovine;
- na kakšen način oz. s katerimi nalogami učenci razvijajo državljanske kompetence;
- kakšen je pomen lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli ter v šoli v naravi v Sloveniji.

V drugem delu pa smo na podlagi rezultatov prvega dela želeli sestaviti:

- različne naloge, ki se lahko uporabijo pri lokalni zgodovini;
- različne naloge, s katerim bi usposobili učence za preučevanje lokalne zgodovine;
- primere nalog, ki jih učitelji družboslovnih predmetov in še posebej učitelji zgodovine lahko uporabijo za poučevanje lokalne zgodovine.

Predvidevali smo, da obstajajo določene vrste učnih strategij oz. učnih oblik in metod, ki so bolj primerne za obravnavanje oz. preučevanje lokalne zgodovine ter določene vrste nalog, ki se bolj pogosto lahko uporabijo za preučevanje lokalne zgodovine oz. domačega kraja in naloge, ki bolj spodbujajo razvijanje državljskih kompetenc. Preučevanje lokalne zgodovine nudi vsestranske možnosti za razvijanje različnih predmetnih in vseživljenskih spretnosti in veščin, ki so nujno potrebne za odgovorno in zdravo življenje mladih v družbi. Ravno z različnimi nalogami, ki se nanašajo na lokalno zgodovino, učenci lahko bolje spoznajo, razumejo in vrednotijo lokalno zgodovino in s tem slovensko zgodovino, slovensko kulturno dediščino in slovensko identiteto, kar je tudi vsebina državljske vzgoje in kulture.

2. METODOLOŠKO-TEORETIČNI OPIS RAZISKOVANJA

Osnovni raziskovalni metodi sta bili deskriptivna in eksplikativna neeksperimentalna metoda pedagoškega raziskovanja, ki je bila dopolnjena s tehniko analize vsebin oz. analize učnih načrtov in učbenikov.

V teoretično raziskavo smo vključili za prvi del raziskave 119 učnih načrtov in 88 učbenikov za zgodovino, za drugi del raziskave pa 37 učnih načrtov in 91 učbenikov za različne družboslovne predmete.

Poiskali smo vse dostopne slovenske učne načrte za vse predmete skupaj in učne načrte za zgodovino ter zgodovinske učbenike, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Največ učnih načrtov hrani Slovenski šolski muzej v Ljubljani, ravno tako tudi starejše zgodovinske učbenike. Novejše učbenike in učne načrte pa imajo tudi druge knjižnice v Sloveniji, zlasti Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani idr.

Ravno tako smo vključili vse učne načrte za družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli ter izbrali učbenike, ki jih še vedno uporabljajo učitelji v osnovni šoli in gimnaziji. Ker je založb, ki izdajajo sodobne učbenike, zelo veliko (Založba Mladinska knjiga, DZS, Rokus, Modrijan, Izolit, i2 družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje, Debora založništvo, Založba Obzorja), smo izbrali učbenike glede na razred, glede na založbe in glede na učbenike, ki so v uporabi v osnovnih šolah.

Projektna naloga je vključevala tudi analizo slovenskih in tujih (zlasti angleških in francoskih) priročnikov za terensko delo ter strokovne literature, ki smo jo pridobili preko osebnih naročil in v različnih knjižnicah v Sloveniji.

Projekt je imel zaradi načrtovanih rezultatov štiri različne delovne aktivnosti. Prva delovna aktivnost je bilo zbiranje in analiziranje učnih načrtov, učbenikov in druge

strokovne literature. Zbiranje je potekalo konec leta 2006 in leta 2007.

Druga delovna aktivnost je bila obdelava podatkov in priprava objav (štiri publikacije). Obdelava podatkov je potekala v letih 2007 in 2008.

Tretja delovna aktivnost je bila lektoriranje in strokovni pregled vseh publikacij.

Četrta delovna aktivnost pa je bila priprava gradiva za tisk ali elektronsko objavo, tako da je projektna skupina izdala štiri različne publikacije.

3. REZULTATI PROJEKTA

Projektne rezultati so objavljeni v štirih različnih publikacijah, v dveh publikacijah sta objavljeni teoretični raziskavi o lokalni zgodovini, v dveh pa konkretni primeri uporabe lokalne zgodovine. Rezultati so predstavljeni za vsako publikacijo posebej.

PRVA PUBLIKACIJA: Danijela. Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945-2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 258 str. ISBN 978-961-6648-13-4.

Teoretična zgodovinska raziskava predstavlja vlogo in pomen krajevne zgodovine v preteklosti ter prikazuje možne načine vključevanja le-te v redni in izvenšolski pouk v slovenskih osnovnih in srednjih šolah v tem obdobju.

Pri predstavljeni teoretični zgodovinski raziskavi nas je zanimalo, v kolikšni meri in na kakšen način je bila krajevna zgodovina vključena pri predmetu zgodovina v osnovnih in srednjih šolah, in sicer po letu 1945 v slovenskem prostoru, torej v obdobju 60 let, od leta 1945 do leta 2005 ter, ali je bilo poznavanje domačega kraja oz. krajevne zgodovine prikazano kot pomemben element za državljansko vzgojo in kulturo.

Publikacija vključuje tri poglavja.

V prvem poglavju je predstavljena teoretična opredelitev raziskave z navedbo ciljev, hipotez in metod pedagoško-zgodovinskega raziskovanja ter sezname zbranih učnih načrtov za vse predmete in učnih načrtov za zgodovino ter učbenikov za zgodovino (Vsebinska opredelitev, Opredelitev ciljev in hipotez, Metodološka opredelitev, Teoretična opredelitev).

Drugo poglavje je vsebinsko razdeljeno na dva dela.

V prvem delu je prikazana vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih za vse predmete, in to tako, da so najprej predstavljeni uvodni splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj; navodila za izvajanje, ki se nanašajo na domači kraj ter pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za vse predmete v osnovnih in srednjih šolah (Splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete; Navodila, ki se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete; Pomen domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za vse predmete; Učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino).

V drugem delu drugega poglavja pa je posebej prikazana vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih za zgodovino, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Predstavljeni so splošni učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino, in tisti, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo; navodila za izvajanje, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino in tista, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture; učne vsebine, ki vključujejo tudi krajevno zgodovino in elemente državljanske vzgoje in kulture ter na koncu pomen

poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah (Učni cilji, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino; Navodila, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino; Navodila, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino; Učne vsebine, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino; Učne vsebine, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino; Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino).

V tretjem poglavju je prikazana vloga krajevne zgodovine v učbenikih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Predstavljena je prisotnost slovenske in krajevne zgodovine v učbenikih, vključenost slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se nanašajo na slovenske kraje, na koncu je izpostavljen pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo, ki ga nakazujejo učbeniki za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah (Slovenska in krajevna zgodovina v učbenikih za zgodovino; Slikovno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje; Pisno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje; Naloge, ki se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino; Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učbenikih za zgodovino).

Da bi ugotovili, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih od leta 1945 do leta 2005, smo si zastavili tri specifična raziskovalna vprašanja, ki se nanašajo na učne načrte za vse predmete skupaj, in sedem specifičnih vprašanj, ki se nanašajo na učne načrte za zgodovino ter so predstavljena v nadaljevanju:

1. Kateri splošni cilji se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete?
2. Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za vse predmete vključujejo tudi navodila za domači kraj?
3. Na kakšen način učni načrti za vse predmete nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo?
4. Kateri učni cilji se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino?
5. Kateri učni cilji se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino?
6. Ali se navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino navezujejo tudi na krajevno zgodovino?
7. Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture?
8. Katera učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino vključuje tudi krajevno zgodovino?
9. Ali učna vsebina vključuje elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino?
10. Na kakšen način učni načrti za zgodovino nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo?

Za prva tri specifična raziskovalna vprašanja smo predvidevali, da učni načrti za vse osnovnošolske in srednješolske predmete vključujejo več splošnih ciljev in napotkov za preučevanje domačega kraja in da je poznavanje domačega kraja bolj pomembno za državljansko vzgojo in kulturo po letu 1991 oz. po osamosvojitvi Slovenije.

Za ostala specifična raziskovalna vprašanja pa smo predvidevali, da je več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino po letu 1991, saj se je povečal obseg slovenske zgodovine po osamosvojitvi Slovenije. Nasprotno pa smo predvidevali, da je bilo več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo pred letom 1991, saj je na to vplivala

družbeno-politična ureditev Jugoslavije, s tem pa je bil nakazan večji pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo.

Da bi ugotovili, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine v učbenikih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005, smo si zastavili pet specifičnih raziskovalnih vprašanj, ki so predstavljena v nadaljevanju:

1. Kolikšen del namenjajo učbeniki za zgodovino slovenski zgodovini ter ali se naslovi poglavij in tem nanašajo na slovenske kraje?
2. Ali se slikovno gradivo navezuje na slovenske kraje?
3. Ali se dodatno pisno gradivo navezuje na slovenske kraje?
4. Katere naloge se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino?
5. Na kakšen način učbeniki za zgodovino nakazujejo pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo?

Za zgornja specifična raziskovalna vprašanja, ki se navezujejo na učbenike za zgodovino, smo predvidevali naslednje odgovore oz. hipoteze:

1. Slovenski zgodovini namenjajo več pozornosti učbeniki, ki so izšli v samostojni Sloveniji oz. po letu 1991, saj se je v učnih načrtih povečal obseg slovenske zgodovine.
2. Učbeniki, izšli po letu 1991, zaradi večjega obsega slovenske zgodovine vključujejo tudi več slikovnega gradiva, ki se nanaša na slovenske kraje.
3. Učbeniki, izšli po letu 1991, vključujejo več dodatnega pisnega gradiva, vendar bistveno manj kot slikovnega gradiva. Predvidevamo, da je zato tudi manj pisnega gradiva, ki se nanaša na krajevno zgodovino.
4. Zgodovinski učbeniki vključujejo zelo malo nalog, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja, saj se naloge bolj navezujejo na učbeniško vsebino. Predvidevamo, da imajo več takšnih nalog učbeniki, ki vsebujejo več slovenske zgodovine.
5. S slikovnim ali dodatnim pisnim gradivom ter nalogami lahko učbeniki poudarijo pomen poznavanja krajevne zgodovine za razumevanje slovenske in evropske zgodovine ter s tem državljanske vzgoje in kulture.

Teoretična raziskava je bila kvalitativna, saj je temeljila na dveh metodah, in sicer deskriptivni in eksplikativni neeksperimentalni metodi pedagoško-zgodovinskega raziskovanja. Obe metodi smo dopolnili s tehniko analize vsebine oz. analize učnih načrtov in učbenikov za zgodovino. Za učne načrte in učbenike smo izbrali elemente za komparativno analizo in vrednotenje. V učnih načrtih smo spremljali – preučili naslednje elemente: učno vsebino, učne cilje in navodila; pri učbenikih pa učbeniško kazalo, slikovno in pisno gradivo ter naloge, predvsem ker so ti elementi najbolj pogosto navzoči v učnih načrtih ali učbenikih.

Ob analizi vsebine smo v učnih načrtih in učbenikih ugotavljali navzočnost oz. prisotnost različnih elementov, in sicer v učnih načrtih navzočnost splošnih ciljev, splošnih ciljev, ki se nanašajo na krajevno zgodovino, navzočnost navodil in navodil, ki se nanašajo na krajevno zgodovino; pri učbenikih pa prisotnost oz. navzočnost poglavij in tem, slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se navezujejo na domači kraj oz. krajevno zgodovino. Pri učbenikih smo dodatno ugotavljali tudi frekvenčnost oz. pogostost slovenske zgodovine glede na učbeniške strani, pogostost slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se nanašajo na krajevno zgodovino. S tehniko analize vsebine učnih načrtov in učbenikov smo presegli kvalitativni okvir, saj je raziskava tudi kvantitativna.

V teoretično raziskavo smo vključili 37 učnih načrtov za osnovne šole, 48 učnih načrtov za gimnazije in 51 učnih načrtov za poklicne in strokovne srednje šole ter 29 učbenikov za

osnovno šolo in 59 učbenikov za srednjo šolo. Vzorec tako predstavlja 119 različnih učnih načrtov in 88 različnih učbenikov, ki smo jih zbirali in analizirali v letih 2006 in 2007.

Glavne ugotovitve teoretične zgodovinske raziskave v prvi publikaciji so predstavljene v nadaljevanju.

V učnih načrtih za vse predmete od leta 1945 do leta 2005 smo ugotovili naslednje:

– Učni načrti za vse predmete imajo bistveno več navodil kot pa splošnih ciljev, ki se nanašajo tudi na krajevno zgodovino.

– Uvodne splošne cilje za vse predmete, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, nismo zasledili v učnih načrtih za gimnazije ter za poklicne in strokovne srednje šole. V učnih načrtih za osnovne šole v 60. in 70. letih 20. stoletja smo našli le en cilj, ki se je navezoval tudi na krajevno zgodovino, in sicer da naj šola učencem odkriva tudi vrednote in lepote njihove okolice, zlasti naravnih, gospodarskih in drugih kulturnih znamenitosti. Ugotovili smo, da se splošni cilji v srednješolskih učnih načrtih pred letom 1991 bolj nanašajo na družbeno samoupravno ureditev in samoupravljanje oz. vključevanje mladih v domači kraj v času šolanja in po koncu izobraževanja, po letu 1991 pa predvsem na usposabljanje dijakov za poklic in delo ali nadaljnje izobraževanje in izpopolnjevanje.

– Navodila, ki se nanašajo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete, so bolj prisotna v osnovnošolskih učnih načrtih in učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole, manj pa v gimnazijskih učnih načrtih pred letom 1991. V osnovnošolskih učnih načrtih so bila do leta 1991 raznovrstna navodila, ki so se nanašala na pouk, šolske dejavnosti in dejavnosti v domačem kraju, kamor so se osnovnošolci lahko aktivno vključevali. Navodila so bila namenjena šolam in so podajala načine, kako so se učenci lahko dejavno vključevali v družbeno življenje, življenje svojega kraja oz. kako so šole lahko sodelovale med seboj ter z drugimi organizacijami, skupnostmi in društvi ter tako prispevale k vzgajanju mladih za dejavno družbeno življenje. V gimnazijskih učnih načrtih je v 60. in 70. letih 20. stoletja domači kraj predstavljal prostor za izvajanje npr. prostovoljnih dejavnosti učencev, v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole konec 70. let in v 80. letih, to je v času usmerjenega izobraževanja, pa predvsem kraj za načrtovanje in izvajanje različnih šolskih dejavnosti ali prostovoljnih izbirnih predmetov, ki so morali biti povezani s poklicem, saj je srednja šola mlade usposabljala za samoupravne odnose v družbi in državi. Po letu 1991 pa zasledimo navzočnost krajevine zgodovine pri obveznih izbirnih vsebinah v gimnazijskih učnih načrtih in pri interesnih dejavnostih v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole.

– Ravno navodila, ki poudarjajo vlogo krajevine zgodovine oz. vključevanje šole v krajevni prostor ter pomembnost poznavanja domačega kraja, pomenijo tudi osnovo za državljansko vzgojo in kulturo. Ugotovili smo, da so predvsem navodila v učnih načrtih za vse predmete nakazovala pomen domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo, tako pred letom 1991 (zlasti učni načrti za osnovne šole ter poklicne in strokovne srednje šole) kot po letu 1991.

V učnih načrtih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005 smo ugotovili naslednje:

– Učni načrti za zgodovino ne vključujejo splošnih ciljev, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, ampak se na to temo nanašajo le širše kot poznavanje vsakdanjega življenja in kulturne dediščine v različnih obdobjih, in to v večini učnih načrtov za zgodovino, ki so izšli po letu 1991.

– Učni cilji za zgodovino so se pogosto navezovali na državljansko vzgojo in kulturo (npr.

na ljubezen do domovine, obrambo domovine, narodno zavest) pred letom 1991, po letu 1991 pa predvsem na spoštovanje in vrednotenje kulturne dediščine v nacionalnem okviru in razumevanje slovenske narodne zavesti.

– Osnovnošolski učni načrti za zgodovino so vključevali bistveno več navodil, ki so se nanašala na krajevno zgodovino kot srednješolski učni načrti. To velja tudi za navodila, ki so se nanašala na državljansko vzgojo in kulturo (ljubezen do domovine, družbenopolitično razgledan učitelj, aktualni dogodki). V osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih so se navodila navezovala na obiske muzejev, najdišč in arhivov ter ekskurzije, v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa so bila posebna navodila učiteljem, da bi morali pri pouku zgodovine izhajati iz krajevne zgodovine.

– Učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino se ni nanašala konkretno na krajevno zgodovino, razen v učnih načrtih za poklicne srednje šole, ki vključujejo celo posebno temo z naslovom Lokalna zgodovina, v učnem načrtu iz leta 2002 pa so vsebine krajevne zgodovine vključene tudi med druge teme. Učni načrti za zgodovino vključujejo vsebine, ki se nanašajo na življenje in delo Slovencev v različnih obdobjih in se tako lahko navezujejo tudi na posamezne kraje. Tako je bilo pred letom 1991 bolj poudarjeno življenje ljudi v prazgodovini, antiki in srednjem veku, po letu 1991 pa bolj življenje fevdalcev in tlačanov, kmeta in meščanov, življenje v francoski dobi, življenje različnih socialnih slojev v času širjenja industrializacije, življenjske razmere Slovencev po letu 1848, življenje Slovencev v drugi svetovni vojni in v povojnih letih. Vsebine v učnih načrtih so se nanašale na t. i. naše kraje oz. slovenske kraje v različnih obdobjih, npr. prazgodovini, rimski dobi, srednjem veku, pred prvo svetovno vojno, med prvo svetovno vojno, v Kraljevini Jugoslaviji ali po drugi svetovni vojni.

– Učnih vsebin, ki so vključevale tudi elemente državljanske vzgoje in kulture (npr. za politični in ustavni razvoj države) v osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih, je več pred letom 1991, po letu 1991 pa se le nekatere vsebine, ki se nanašajo na državo Slovenijo, in to v učnih načrtih poklicnih in strokovnih srednjih šol (pravice, ustave, uprava).

– V vseh učnih načrtih za zgodovino najbolj navodila (bistveno manj pa cilji in vsebine) nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo. Navodila v učnih načrtih za zgodovino so raznovrstna. Kažejo predvsem na pomembnost krajevne zgodovine za ilustracijo, razumevanje in pomnjenje zgodovinske učne vsebine, povezanost učne vsebine s poklici in nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja, pomembnost krožkov pri poglobljanju zgodovinskega znanja o krajevni zgodovini pred letom 1991. Po letu 1991 pa navodila kažejo pomen šolskih izbirnih ali prostovoljnih dejavnosti (npr. obiskovanje muzejev, ogledi spomenikov in arheoloških najdb) pri razvijanju odnosa do kulturne dediščine. V učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa so posebna navodila, da bi morali učitelji povsod, kjer je mogoče, imeti za izhodišče obravnave učne snovi tudi krajevno zgodovino, kar je še posebej pomembno za državljansko vzgojo in kulturo.

Analiza zgodovinskih učbenikov od leta 1945 do leta 2005 je pokazala:

– Od 88 pregledanih učbenikov jih 14 vključuje nad 25 % slovenske zgodovine. Osnovnošolski učbeniki, ki so izšli po letu 1991, vključujejo več slovenske zgodovine in s tem več vsebin, ki se lahko nanašajo na krajevno zgodovino (vsakdanje življenje ljudi, slovenski kraji). Bistveno manj pa je slovenske zgodovine v srednješolskih učbenikih, ki so izšli po letu 1991, saj le nekateri vključujejo nad 25 % slovenske zgodovine. Izjema je srednješolski učbenik (Otič, 1999), ki vključuje tudi poglavje o lokalni zgodovini, in je edini, ki vključuje krajevno zgodovino v naslovu poglavja.

- Učbeniki, ki so izšli po letu 1991, vključujejo več slikovnega gradiva, ki se nanaša na slovenske kraje, in sicer zlasti srednješolski učbeniki, osnovnošolski učbeniki pa so takšno slikovno gradivo vključevali že pred letom 1991. Slikovno gradivo se nanaša predvsem na kulturnozgodovinske znamenitosti in krajevne dogodke v glavnih slovenskih krajih. V večini učbenikov se največ slikovnega gradiva nanaša na Ljubljano.
- Nekateri učbeniki vključujejo tudi dodatno pisno gradivo, med njimi pa le šest osnovnošolskih učbenikov vključuje kratke pisne odlomke, ki se navezujejo na slovenske kraje (arheološke najdbe, običaji).
- Čeprav učbeniki vključujejo različne naloge, smo ugotovili, da je nalog, ki se nanašajo na domači kraj malo, čeprav bi jih bilo lahko več (glede na večji obseg slovenske zgodovine). Izjemi sta le osnovnošolski učbenik (Nešović, Prunk 1993) in srednješolski učbenik (Otič, 1999), ki vključujeta tudi posebno poglavje o krajevni zgodovini. Naloge se nanašajo na kulturnozgodovinske spomenike v domačem kraju ter na politično, gospodarsko, družbeno in kulturno zgodovino domačega kraja. V srednješolskih učbenikih pa tudi na vsakdanje življenje, delo z viri in druge dejavnosti v domačem kraju.
- Primerjava števila slikovnega gradiva z navzočnostjo slovenske zgodovine v osnovnošolskih učbenikih kaže, da število slikovnega gradiva, ki se nanaša na domači kraj, ni bilo odvisno od večje vključenosti slovenske zgodovine, ampak od stopnje oz. razredov. Večje število slikovnega gradiva je v 6. razredu osemletke in devetletke ter 7. razredu devetletke, kar je zelo ustrezno. Primerjava števila slikovnega gradiva z navzočnostjo slovenske zgodovine v srednješolskih učbenikih pa kaže, da je več slikovnega gradiva tudi zaradi večje vključenosti slovenske zgodovine v učbenikih, ki so izšli po letu 1995.
- Primerjava števila nalog, ki se nanašajo na domači kraj z vključenostjo slovenske zgodovine, pa je pokazala, da se število teh nalog ni povečalo zaradi večjega obsega slovenske zgodovine v osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih za zgodovino.
- Tako osnovnošolski kot srednješolski učbeniki za zgodovino premalo nakazujejo pomen krajevne zgodovine za razvijanje državljanske vzgoje in kulture, razen že omenjenega srednješolskega učbenika (Otič, 1999), ki ima vključeno učbeniško besedilo, slikovno gradivo in naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino.

Rezultati teoretične zgodovinske raziskave prinašajo dve ključni ugotovitvi. Zapišemo lahko, da so sestavljavci učnih načrtov in pisci učbenikov že od leta 1945 do leta 2005 poskušali vključiti krajevno zgodovino oz. preučevanje domačega kraja, in sicer v učnih načrtih kot posebne vsebine in navodila, v učbenikih za zgodovino pa v okviru učbeniškega besedila, slikovnega in dodatnega pisnega gradiva ter nalog. Druga ugotovitev pa je, da lahko nekateri primeri učnih načrtov (npr. Predmetni katalog za predmet: Družboslovje, 2002) in učbenikov (npr. Otič, 1999) predstavljajo že konkreten primer možnosti vključevanja krajevne zgodovine v pouk zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v Republiki Sloveniji. Čeprav rezultati deloma potrjujejo, da je bila večja pozornost namenjena krajevni zgodovini po osamosvojitvi Slovenije, pa ti rezultati pomenijo, da bo treba v prihodnosti nameniti krajevni zgodovini in preučevanju domačega kraja bistveno več pozornosti. Poleg regijske, državne in evropske razsežnosti bi se v osnovnošolskih in srednješolskih učnih načrtih morala kazati predvsem lokalna oz. krajevna razsežnost.

Celotna teoretična zgodovinska raziskava je pomembna za nadaljnje raziskovanje pouka zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v preteklosti, saj so lahko zbrani učni načrti in učbeniki predmet bodočih zgodovinsko-pedagoških raziskav za druge vsebinske in

metodične elemente v učnih načrtih in učbenikih oz. za preučevanje šolske zgodovine.

Preučevanje krajevne zgodovine povečuje radovednost za raziskovanje kulturnih znamenitosti, opazovanje pokrajine in predmetov ter pri mladih spodbuja različne družbene vrednote, kot so prijaznost, prijateljstvo, solidarnost, družabništvo, tolerantnost, pravičnost, gostoljubnost itd. Mladi tako lažje postanejo aktivni posamezniki, ki se odgovorno vključujejo v poklicno življenje, družbo in lokalno skupnost, saj se zavedajo vrednot in enkratnosti domačega okolja.

DRUGA PUBLIKACIJA: Kukanja-Gabrijelčič, Mojca. Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 148 str. ISBN 978-961-6648-17-2. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Projekt/lokalnazgodovina.pdf.

Publikacija prikazuje trenutno stanje zastopanosti lokalne zgodovine pri vseh družboslovnih učnih načrtih in učbenikih v devetletni osnovni šoli ter v programu gimnazija, razen pri učnih načrtih in učbenikih za zgodovino, saj je bila v okviru projekta že izdana raziskava za predmet zgodovina: Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005 (prva publikacija).

Glavni namen raziskave je bil ugotoviti vlogo, pomen in zastopanost vsebin lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih in učbenikih za osnovno šolo ter gimnazijo pri vseh obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih, razen pri predmetu zgodovina.

Raziskava je razdeljena na dve temeljni poglavji. Prvo poglavje Rezultati in interpretacija – Lokalna zgodovina v učnih načrtih je analiza učnih načrtov za družboslovne predmete v devetletni osnovni šoli in splošni gimnaziji, ki ugotavlja in predstavlja zastopanost lokalne zgodovine v učnih načrtih in vseh njihovih elementih: učnih vsebinah, ciljnih in medpredmetnih povezavah (Učni načrti za osnovno šolo – obvezni družboslovni predmeti; Učni načrti za osnovno šolo – izbirni družboslovni predmeti; Učni načrti za gimnazijo – obvezni družboslovni predmeti; Učni načrti za gimnazijo – izbirne vsebine in dodatne dejavnosti; Povzetek glavnih ugotovitev analize učnih načrtov). Drugo poglavje Analiza učbenikov za družboslovne predmete v devetletni osnovni šoli in v programu splošna gimnazija raziskuje in prikazuje konkretne vsebine lokalne zgodovine v izbranih učbenikih za družboslovne predmete, vključujoč predloge za praktične in miselne dejavnosti; poskuse in opazovanja, preko katerih naj bi učenci dobili realistične, celostne in doživljajske izkušnje. Del drugega poglavja vključuje poglobljeno analizo produktivnih vprašanj v neposredni povezavi z vsebinami lokalne zgodovine v izbranih učbenikih in nekaterih delovnih učbenikih (Rezultati in interpretacija – lokalna zgodovina v učbenikih; Družboslovni učbeniki za gimnazijo; Delež in vrste produktivnih vprašanj v izbranih učbenikih in nekaterih delovnih učbenikih v devetletni osnovni šoli; Povzetek glavnih ugotovitev analize učbenikov; Končni pregled učbenikov in delovnih učbenikov z vsebinsko-ciljnimi elementi zgodovine).

Z analizo učnih načrtov smo želeli prikazati, kakšni in predvsem kolikšni so načini vključevanja lokalne zgodovine v družboslovne predmete, ki naj bi poleg predmeta zgodovina navajali na pozitivno vrednotenje kulturne dediščine in razumevanje,

vrednotenje lokalne zgodovine, iz katere bi svoja stališča razbohotili na nacionalno in svetovno raven.

Z analizo učnih načrtov smo želeli ugotoviti:

1. Ali so in kolikšna je zastopanost vsebinsko-ciljnih elementov s področja lokalne zgodovine v obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih v osnovni šoli in splošni gimnaziji?
2. Ali je nakazan vsebinsko-ciljni transfer v medpredmetnih povezavah z elementi lokalne zgodovine in kolikšna je vertikalna povezanost učnih vsebin z drugimi predmetnimi področji?
3. Katere so ključne problematične točke odprtosti obstoječih učnih načrtov iz vidika odkrivanja domačega kraja in poznavanja lastne zgodovinsko-kulturne identitete?
4. Nevralgično raziskovalno vprašanje: Ali so učni načrti za družboslovne predmete vsebinsko-ciljno (pre)skromni iz vidika vključenosti poznavanja in raziskovanja lokalne zgodovine? Kako lahko namreč težimo k poznavanju in razumevanju meddržavnih ter svetovnih odnosov, kultur in procesov, če ne gradimo na državljanski vzgoji in edukaciji, izhajajoč iz primarnega okolja, ki je izhodiščna točka za razvoj različnih sposobnosti, veščin, komunikacijo, participacijo ter soodgovornost v družbenem življenju naših otrok.

Z analizo izbranih učbenikov družboslovnih predmetov v osnovni šoli smo želeli prikazati vpletenost lokalne zgodovine na vsebinski ravni, pri vprašanjih in nalogah oz. napotkih za samostojno delo učenca. Zanimalo nas je predvsem, ali je didaktično besedilo dovolj aktualno in sili učenca k aplikaciji novega znanja v domače okolje in obratno. Pozorni smo bili predvsem na predloge za praktične in miselne dejavnosti; poskuse in opazovanja, preko katerih naj bi učenci dobili realistične, celostne in doživljajske izkušnje.

Z analizo učbenikov smo želeli poiskati odgovore na več vprašanj, in sicer:

5. Kakšna je kakovost učbenikov z vidika vpletenosti poznavanja domačega okolja in lokalne zgodovine?
6. Ali vprašanja in naloge v učbenikih spodbujajo učence k razmisleku, opazovanju, raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju in pri katerem predmetu je to najbolj zastopano?
7. Kolikšen je delež produktivnih vprašanj in nalog, ki učencem približajo vedenje o lastnem in družbenem življenju v domačem okolju?
8. Kolikšna je vrednost učbenikov z vidika konstrukcije znanja izhajajoč iz lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja učencev in kako se le-ta izkazuje glede na založbo, ki je učbenik izdala?

Na podlagi predstavljene problematike predmeta raziskave smo izpostavili naslednje hipoteze:

H1: Vloga in pomen lokalne zgodovine je v učnih načrtih za obvezne družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli slabo zastopana.

H2: Vsebinski transfer je v učnih načrtih slabo opredeljen, saj ne opozarja na prenos konkretnih podatkov in pojmov v življenje učenca. Vertikalna povezanost z drugimi predmetnimi področji je sicer nakazana, vendar slabo operacionalizirana.

H3: Odprtost učnih načrtov je iz vidika prilagajanja učnih vsebin, dejavnosti in drugega dobro zasnovana, saj so učni načrti fleksibilni in dovolj prožni za nadaljnjo umestitev elementov lokalne zgodovine v učni proces in šolski kurikulum.

H4: Učni načrti niso dovolj široko zasnovani v smislu konstrukcije znanja, izhajajoč iz

lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja učencev.

H5: Kakovost družboslovnih učbenikov iz vidika vpletenosti poznavanja domačega okolja in lokalne zgodovine je slabša, saj vsebine in naloge oz. vprašanja v učbenikih ne vsebujejo pristopov, ki silijo učenca k identifikaciji z lastnim okoljem.

H6: Vprašanja in naloge v družboslovnih učbenikih usmerjajo učenčevo pozornost v raziskovanje domačega okolja predvsem v prvem in deloma drugem triletju pri pouku spoznavanja družbe, manj pa je vprašanj, ki spodbujajo učence k razmisleku, opazovanju, raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju.

H7: Delež produktivnih vprašanj in nalog v družboslovnih učbenikih in delovnih učbenikih je sorazmeroma majhen, saj so naloge predvsem neproduktivno naravnane.

H8: Vrednost učbenikov z vidika konstrukcije znanja, izhajajoč iz lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja otrok, je majhna. V omenjeni kategoriji so bolj kakovostni učbeniki izdani pri založbi DZS.

Raziskava je temeljila na analizi sodobnih učnih načrtov za družboslovne predmete ter družboslovnih učbenikov v osnovni šoli in splošni gimnaziji. Raziskava je potekala po naslednjih fazah: zbiranje in pregledovanje ter analiza učnih načrtov; pregled in analiza družboslovnih učbenikov (z delovnimi učbeniki); analiza, primerjava in vrednotenje izbranega didaktičnega gradiva in učil.

Osnovni raziskovalni metodi sta bili deskriptivna in eksplikativna neeksperimentalna metoda pedagoškega raziskovanja, ki je bila dopolnjena s tehniko analize izbranih vsebin. Deskriptivna in eksplikativna metoda sta bili uporabljeni pri analizi učnih načrtov, učbenikov in delovnih učbenikov v devetletni osnovni šoli in splošni gimnaziji. Pri izbranih učbenikih sta bili obe metodi dopolnjeni z analizo vsebine oz. nalog v izbranih družboslovnih učbenikih in delovnih učbenikih.

V analizo smo vključili 9 obveznih družboslovnih učnih načrtov za devetletno osnovno šolo, 13 učnih načrtov za družboslovno-humanistične izbirne predmete ter 9 učnih načrtov za gimnazijo in 6 različnih obveznih in izbirnih vsebin za gimnazijo. Skupno analiza zajema 31 učnih načrtov, ki so jih pripravile predmetne kurikularne komisije in 6 različnih dejavnosti oz. vsebin, ki jih ponuja program gimnazija.

Učbeniška analiza je zajemala družboslovne učbenike in delovne učbenike, ki so samostojni ali sestavni del učbenika (učbeniški komplet). V raziskavo je bilo vključenih 91 učbenikov in delovnih učbenikov, od tega; 75 učbenikov in delovnih učbenikov družboslovnega sklopa za devetletno osnovno šolo (vključujoč tiste, ki so bili v rabi za časa osemletne osnovne šole in se še vedno uporabljajo) ter 16 učbenikov za gimnazijo.

Glede na dostopnost učnih načrtov za obvezne in izbirne družboslovne predmete v elektronski in tiskani obliki, smo izbrali in pregledali vse razpoložljive učne načrte za devetletno osnovno šolo in splošno gimnazijo. Učbenike pa smo izbrali naključno, z vnaprej zastavljenim ciljem po izboru najmanj enega učbenika za določen družboslovni predmet. Prav tako smo glede na dostopnost in različnost mnogoterih založb težili k temu, da so le-te v veliki meri zastopane pri vseh predmetih, začenši z najnovejšimi dostopnimi izdajami učbenikov. Vključili smo tudi starejše izdaje učbenikov, ki pripomorejo tudi k primerjavi, kako in koliko se je zasnovanost učbenikov spremenila, posodobila in prenovila.

Glavne ugotovitve teoretične raziskave v drugi publikaciji so predstavljene v nadaljevanju.

Ugotovili smo, da je zastopanost vsebine lokalne zgodovine v učnih načrtih in učbenikih (pre)skromna in vsebinsko-ciljno pomanjkljivo poudarjena. Vendar moramo pri tem izpostaviti predvsem problem vloge in pomena lokalne zgodovine, ki je, po rezultatih raziskave sodeč, premalo upoštevan ali neupoštevan tako na ravni kurikula kot tudi vsebin in nalog v učbenikih pri različnih družboslovnih predmetih v osnovni šoli in gimnaziji. V učbenikih smo zasledili nekaj poudarkov s področja lokalne zgodovine, in sicer v učbenikih za Spoznavanje narave in družbe ter za izbirni predmet Turistična vzgoja.

Glede na vnaprej postavljene raziskovalne hipoteze, v nadaljevanju izpostavljamo pomembnejše sklepne ugotovitve izbora nekaterih trditev:

I. Vloga in pomen lokalne zgodovine je v učnih načrtih za obvezne družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli slabo zastopana.

Analiza obstoječih učnih načrtov kaže, da so učni načrti pomanjkljivi oz. skromni iz vidika vključenosti lokalne zgodovine oz. preučevanja in dojetja družbeno-socialnega okolja, v katerem učenec živi. Pomanjkljivosti so v vsebinah, ki ne povezujejo učenčevega dojetja sveta in procesov, ki se v njem odvijajo, z domačim okoljem. Prav tako je vloga lokalne zgodovine zanemarljiva pri osveščanju in vrednotenju slovenske zgodovine, kulturne dediščine, državljske vzgoje in kulture.

Lokalna zgodovina bi bila lahko vključena pri vseh družboslovnih predmetih (in ne zgolj pri družbi) ter na vseh stopnjah osnovnega in srednjega šolanja. Prav tako bi bilo veliko bolj smiselno umestiti nekatere vsebine, ki vključujejo elemente zgodovine, poznavanja okolja in družbenih procesov, vertikalno, s poudarkom na preučevanju domačega okolja. Učni načrti naj bi smiselno vključevali medpredmetne teme, kot so državljska vzgoja, okoljska vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija, antropologija, sociologija ipd. Učni načrti naj bi bili zasnovani veliko bolj odprto, da bi nudili možnost različne izbirnosti, ki naj bi težila predvsem k poznavanju zgodovine, značilnosti, tradicije, kulture, razvoja in osebnosti, ki so zaznamovale domače okolje in nadaljnje razumevanje teh odnosov v širšem družbenem okolju. Medpredmetne povezave so v vseh učnih načrtih nakazane (korelacija z drugimi predmeti), vendar ne na specifično vsebinski ravni. Čeprav nekateri družboslovni predmeti težijo k širjenju slovenske kulturno-zgodovinske dediščine, zavesti in nacionalne pripadnosti, so vsebine in cilji še vedno preširoko zasnovani. Morali bi namreč izhajati iz poznavanja, razumevanja in vrednotenja kulturne dediščine na lokalni ravni, iz katere bi razvijali in razumeli sodobne poglede na večkulturno evropsko in svetovno okolje. Na podlagi analiziranih učnih načrtov ugotavljamo, da so le-ti zasnovani precej široko, kar se tiče poznavanja in razumevanja okolja, v katerem učenci živijo. Vsebinski sklopi in učni cilji namreč poudarjajo poznavanje splošnih slovenskih značilnosti in procesov, manj pa lastnega okolja in dejavnikov s posledicami, ki so nastajali oz. se še vedno odvijajo v naši neposredni bližini.

II. Učbeniki in delovni učbeniki ne vključujejo nalog in vprašanj s področja poznavanja in raziskovanja lokalne zgodovine.

Učbenike smo natančno pregledali in izločili vsa vprašanja in naloge, ki zajemajo cilje s področja poznavanja in umeščenosti lokalne zgodovine. Na podlagi analiziranih učbenikov ugotavljamo, da jih le peščica vsebuje konkretne vsebine in naloge s področja raziskovanja in spoznavanja domačega okolja oz. domače zgodovine. Vendar so kljub svoji skromni zasedbi, učbeniki, ki vsebujejo naloge s področja lokalne zgodovine

(predvsem učbeniki za spoznavanje narave in družbe), bogati po številu nalog in vprašanj. Ugotavljamo, da je v povezavi z lokalno zgodovino največ vprašanj in nalog usmerjevalnega tipa, ki so tudi na najnižjem spoznavnem nivoju, najmanj pa je vprašanj in nalog za obdelovanje kvantitativnih podatkov, kar je za družboslovno področje tudi razumljivo. Problematična je predvsem majhna zastopanost primerjalnih in problemskih vprašanj, ki bi morala biti v večji meri vključena v sodoben družboslovni učbenik. Ta vprašanja namreč izhajajo iz izkustvenega učenja, problemske situacije in imajo vse elemente dobrega razumevanja, analiziranja in vrednotenja domačega okolja v primerjavi s širšim državnim, mednarodnim in svetovnim okoljem.

III. Naloge in vprašanja ne spodbujajo učencev k razmisleku, opazovanju, raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju.

Presoja didaktične ustreznosti in kakovosti učbenikov je temeljila na ugotavljanju kakovosti produktivnih vprašanj, ki se pojavljajo v učbenikih in katera se nanašajo na področje lokalne zgodovine. Na podlagi prikazanih rezultatov analize produktivnih vprašanj v izbranih učbenikih in delovnih učbenikih za družboslovne predmete sklepamo, da še vedno prevladujejo pristopi, ki učenca usmerjajo zgolj k opazovanju oz. razumevanju pojavov in procesov, ki ga obdajajo.

Gre predvsem za široko uporabnost najbolj enostavnih vprašanj, ki usmerjajo učenčevo pozornost in temeljijo na »nižjih« spoznavnih ciljih oz. vprašanjih nižje ravni. Pri tem ne gre za uravnoteženost med izobraževalnimi cilji, saj so na podlagi analize produktivnih vprašanj le-ta osredotočena na nižje stopnje (znanje in razumevanje). Akcijska vprašanja in naloge, ki sledijo usmerjevalnim, so tista z veliko vzgojno vrednostjo; gre namreč za akcijsko-raziskovalno delo učencev; izkustveno učenje; ugotavljanje posledic dejanj ipd. To so vprašanja in naloge, ki sprašujejo po posledici in katera so pri preučevanju lokalne zgodovine izredno pomembna, saj postavljajo v ospredje višje miselne procese in akcijsko-raziskovalno delo učencev.

Didaktična vrednost omenjenih vprašanj bi bila večja, če bi mednje vnesli tudi naloge in vprašanja za razmislek; iskanje povezav; izražanje svojih misli in spoznanj na podlagi dobrega razumevanja in poznavanja tematske problematike; sklepanje; pojasnjevanje; razlaganje; oblikovanje domnev; iskanje rešitev; postavljanje hipotez; reševanje problemov itd.

IV. Učni načrti in učbeniki niso zasnovani v smislu konstrukcije znanja, izhajajoč iz lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja učencev.

Na podlagi analiziranih nalog in vprašanj z vidika samostojnega izkustvenega dela učencev ugotavljamo, da je največ nalog usmerjenih k spodbujanju: dela na terenu (v neposrednem stiku z domačim okoljem), kjer je v ospredju opazovanje z različnimi vrstami pridobivanja informacij. Menimo, da so učbeniki in delovni učbeniki iz vidika didaktično-metodične kakovosti premalo problemsko naravnani. Mladim je namreč potrebno omogočiti čim bolj pristne stike z moralnimi, kulturno-estetskimi, zgodovinskimi in drugimi problemskimi situacijami, da bi samostojno in kritično spoznavali njihovo pomembnost, vrednotno zavest in življenjska vodila nadaljnjega ravnanja.

Lokalna zgodovina je pomembna tudi iz vidika raziskovanja domačega okolja in neposrednega izkustvenega učenja, ki ga pri tem doživijo njegovi pripadniki. Kajti le na podlagi izkustva in temeljnega razumevanja procesov domačega okolja, se lahko učenci zavedajo pomembnosti svoje vloge, pripadnosti in moči delovanja v domačem kraju za njegov nadaljnji razvoj.

Celotna teoretična raziskava je pomembna za nadaljnje raziskovanje pouka pri družboslovnih predmetih v osnovnih in srednjih šolah v preteklosti in sedanjosti.

TRETJA PUBLIKACIJA: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4.

Ponatis: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. 1. ponatis. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4.

Monografija prikazuje vlogo lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih (zgodovina, geografija, slovenščina, likovna umetnost, spoznavanje okolja, družba, državljanska vzgoja in etika, sociologija, družboslovje idr.) ter pomen lokalne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo. Na drugi strani pa prikazuje tudi možne učne strategije, oblike in metode ter še posebej naloge, ki so primerne za obravnavo lokalne zgodovine oz. preučevanje domačega kraja pri rednem in izvenšolskem pouku, s pomočjo katerih učenci razvijajo državljanske kompetence.

Publikacija vsebuje pet poglavij. Prvo poglavje Lokalna zgodovina v šoli ugotavlja vlogo in pomen lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih (Vloga lokalne zgodovine, Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno šolo, Lokalna zgodovina v učnih načrtih za srednjo šolo, Lokalna zgodovina v šoli v naravi, Državlјanska vzgoja in kultura). Drugo poglavje Učne oblike, metode in načini preučevanja lokalne zgodovine predstavlja različne načine preučevanja, ki jih poudarjajo družboslovni učni načrti (Samostojno delo, Sodelovalno skupinsko delo, Projektno delo, Raziskovalno delo, Reševanje problemov, Diskusija, Igra vlog, Ekskurzija, Terensko delo, Muzejsko delo). Tretje poglavje Učenje z odkrivanjem lokalne zgodovine prikazuje osnovno metodo dela pri učenju z odkrivanjem, glavne tematike in objekte preučevanja (Vloga terena, Odkrivanje z lastnimi očmi, Učenje z odkrivanjem, Zgodovinske terenske metode, Vsebine in objekti preučevanja, Preučevanje virov, Terenske in avtentične naloge). Četrto poglavje Primeri preučevanja zgodovine domačega kraja in okolice prinaša konkretne primere za preučevanje različnih zgradb in objektov ter različne naloge za preučevanje domačega kraja (Arheološki ostanki, Cerkve in samostani, Gradovi in grajske stavbe, Industrijske zgradbe, Parki in vrtovi, Predmeti, Ulice, Zgradbe in objekti, Arhivsko gradivo, Muzejsko gradivo, Pisno gradivo, Slikovno gradivo, Ustno gradivo, Informacijsko-komunikacijsko gradivo, Naloge, ki se nanašajo na domači kraj, Naloge, ki se nanašajo na slovensko prepoznavnost). Peto poglavje Preverjanje in ocenjevanje znanja o lokalni zgodovini poskuša predstaviti klasično in alternativno ocenjevanje s konkretnimi primeri ocenjevanja raznovrstnih končnih izdelkov učencev (Tehnika točkovanja in tehnika klasifikacije, Primeri alternativnega preverjanja in ocenjevanja). Monografija se zaključuje z razloženimi uporabljenimi pojmi ter seznamom literature in virov za učitelje.

Monografija prinaša naslednje ugotovitve:

Lokalna zgodovina, še posebej pa vsebine, ki se nanašajo na domači kraj ali pokrajino, so vključene pri številnih predmetih v osnovni šoli: spoznavanje okolja, družba, državljanska

vzgoja in etika, zgodovina, geografija, glasbena vzgoja, (slovenščina predstavlja slovenski jezikovni prostor), bistveno manj pa v srednji šoli: likovna umetnost, zgodovina v okviru predmeta družboslovje, sociologija, študij primera za maturo v okviru predmeta geografija.

Pomen družboslovnih vsebin, ki se nanašajo na naravo oz. okolje ter družboslovnih dejavnosti v šoli v naravi, se povečuje, kar dokazujejo tudi učne vsebine in cilji v učnih načrtih pri obveznih in zlasti pri izbirnih družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli.

Ugotovili smo, da neposredno pravih vsebin lokalne zgodovine ravno v učnih načrtih zgodovine ni zaslediti, razen pri nekaterih učnih ciljih in vsebinah v devetletni osnovni šoli v 4. razredu (družba) in 6. razredu (zgodovina) ter pri zgodovini v okviru predmeta družboslovje v poklicnih šolah. Pri internem delu splošne mature za zgodovino pa je le izbirna možnost za vključevanje ekskurzij po Sloveniji. Zato predlagamo vključitev vsebin lokalne zgodovine pri izbirnih predmetih ali v okviru izvenšolskega pouka, saj poznavanje in preučevanje lokalne zgodovine prispeva k temu, da se učenci zavedajo vrednot tako domačega kraja kot tudi slovenske pokrajine in razvijajo pozitiven odnos do dediščine v Sloveniji. Ravno tako predlagamo vključevanje lokalne zgodovine v učni načrt zgodovine v osnovni in srednji šoli pri vseh učnih temah.

Na podlagi analize družboslovnih učnih načrtov, učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov lahko ugotovimo, da se teme, ki so vključene v šoli v naravi in pri preučevanju domačega kraja, najpogosteje nanašajo na naravno-geografske značilnosti, naravno in kulturno dediščino, sociološko in okoljevarstveno področje ter skrb za prihodnost Slovenije. Šola v naravi predstavlja najenostavnejšo možnost za spoznavanje, preučevanje in raziskovanje domačega kraja ter je osnova za preučevanje širšega prostora. Družboslovne dejavnosti in programi, ki jih predlaga Center šolskih in obšolskih dejavnosti v Sloveniji, lahko osnovne in srednje šole uporabijo, spremenijo ali dopolnijo v skladu z lastnimi zahtevami in potrebami. Šola v naravi predstavlja številne možnosti za raziskovalne metode dela oz. terensko delo, muzejsko delo, ekskurzije in skupinsko delo. Različne učne oblike, metode in načini dela, ki jih predlagajo tudi učni načrti, omogočajo uporabo znanja, razvijanje komunikacijskih in socialnih spretnosti, motivacijo za šolsko in vseživljenjsko učenje ter pripravo na aktivno in odgovorno vključevanje mladih v družbo. Učenci bi morali v osnovni in srednji šoli preučevati svoj domači kraj ali pokrajino, se navajati na razumevanje in spoštovanje ljudi ter na samostojno ali skupinsko raziskovalno delo, saj bi bili na ta način boljše pripravljene za nadaljnje učenje in učinkovito delo.

Učne oblike, metode in načini, ki jih predlagajo učni načrti družboslovnih predmetov v osnovni in srednji šoli, so samostojno delo, sodelovalno skupinsko delo, projektno delo, raziskovalno delo, reševanje problemov, diskusija, igra vlog, ekskurzije, terensko in muzejsko delo, delo s pisnimi in slikovnimi viri.

Različni načini dela učiteljem po eni strani omogočajo, da prepoznajo sposobnosti učencev, njihove ideje, predloge, stališča in dožemanje sveta, hkrati pa različne naloge aktivno spodbudijo učence, saj reševanje nalog deluje kot motivacija in predstavlja primer premagovanja ovir tudi v vsakdanjem življenju.

Sestavni del vseh učnih oblik, metod in načinov dela so raznovrstne, diferencirane in življenjske naloge oz. avtentične naloge, ki pri učencih omogočajo razvijanje tudi državljskih kompetenc. Učenci lahko izdajo lokalni časopis in napišejo članke za različne rubrike; pripravijo radijsko ali televizijsko oddajo; predvidijo ureditev kraja; načrtujejo in predlagajo spremembe prostorskih zasnov v domačem kraju; izdelajo maketo, skico ali računalniško izdelan načrt za zgradbe ali celotno mesto; pripravijo

različne razstave s pomočjo fotografij, predmetov in drugih lokalnih virov; se vživijo v igro arheologa, kustosa, raziskovalca, župana, turističnega vodiča ali novinarja; pripravijo žepni vodnik z nepoznanimi predmeti, spomeniki ali zgradbami domačega kraja itd.

S terenskim delom, delom v muzejih ali z ekskurzijami se dosega različni učni cilji, saj teren oz. Slovenija predstavlja dodatni vir informacij za pouk zgodovine in družboslovnih predmetov, podaja slikovit prikaz načina življenja ljudi in omogoča lažje vživljanje v načine življenja ljudi ter predstavlja raznovrsten vir za projekte in raziskave o domačem kraju.

Osnovna metoda učenja pri preučevanju lokalne zgodovine je metoda učenja z odkrivanjem, kjer učenci sami ali s pomočjo vprašanj pridobijo podatke na terenu in na podlagi dokazov interpretirajo preteklost. Učenci zbirajo podatke v lokalnih knjižnicah, muzejih, arhivih, župnijah, matičnih uradih, šolah, tovarnah, društvih, internetu itd. ter uporabljajo časopise, fotografije, zemljevide, ustne vire (npr. starejši prebivalci), telefonske imenike, popise prebivalstva, šolske kronike in druge vire.

Prevladujoče metode terenskega dela, ki se najpogosteje uporabljajo pri zgodovini v Veliki Britaniji, so opazovanje (zapisovanje, risanje, fotografiranje, snemanje), odkrivanje (merjenje, intervjuji) in postavljanje hipotez oz. domnevanje. Pri geografiji so še druge terenske metode: anketiranje, kartiranje, zbiranje podatkov (štetje), pri sociologiji pa anketiranje in intervjuvanje. Pri metodi učenja z odkrivanjem učenci odkrivajo podatke postopoma, in sicer poskušajo najprej ugotoviti, kaj jim sam vir pove oz. sporoča, potem kaj lahko sklepajo na podlagi vira oz. česa jim vir ne pove, na koncu pa si postavijo dodatna vprašanja, da lahko ugotovijo, kaj se je dogajalo v preteklosti.

Učenje z odkrivanjem, ki je sestavni del terenskega dela oz. dela v naravi, omogoča razvijanje pisnih, komunikacijskih in predstavitvenih spretnosti, še posebej pa omogoča razumevanje družbene, gospodarske in kulturne preteklosti domačega kraja in Slovenije.

Ravno pri učenju z odkrivanjem lahko učenci razvijajo svoje sposobnosti, raziskovalno delo pa jih obogati. Pri tem je potrebno dopuščanje napak, ustvarjanje zaupanja v učenčeve sposobnosti in razvijanje kreativnosti.

Pri preučevanju lokalne zgodovine in domačega kraja se najpogosteje preučujejo naravnogeografske in družbeno-geografske teme, naravna in kulturna dediščina, družbeno-sociološke, kulturno-umetniške in okoljevarstvene teme ter načini življenja. S pomočjo terenskih in raziskovalnih metod se učenci navajajo na enostavno znanstveno raziskovanje.

Glavni predmeti oz. objekti preučevanja so lahko gradovi in grajske stavbe, cerkve in samostani, ulice, industrijske zgradbe, kmečke, mestne in druge zgradbe in objekti, parki in vrtovi ter predmeti. Učitelji lahko uporabljajo različne naloge in dejavnosti, ki se uporabljajo za arhivsko, muzejsko, pisno, slikovno, ustno ali informacijsko-komunikacijsko gradivo ter druge naloge, ki se nanašajo na domači kraj in slovenske pokrajine.

Alternativno ocenjevanje, samoocenjevanje ali kolegialno ocenjevanje so odlična povratna informacija za učence in učitelja, da lahko sproti izpopolnjujejo svoje delo, izdelke in lažje načrtujejo naloge, ki so povezane z lokalno zgodovino. Manj primerno je klasično ocenjevanje s tehniko točkovanja, razen v primerih, ko želimo preveriti ali oceniti le znanje in razumevanje.

Ocenjevanje s tehniko klasifikacije, ki se že uporablja v Sloveniji, je bolj primerno za ocenjevanje različnih izdelkov in nalog, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja

(npr. časovni trak, izvedba ekskurzije, debata, diskusija, igra vlog, plakat, referat, poročilo, razstava).

Pričujoča publikacija predstavlja nekatere možne načine preučevanja lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli oz. načine preučevanja domačega kraja pri družboslovnih predmetih. Šolsko preučevanje lokalne zgodovine pomeni način aktivnega vključevanja v lokalno družbo, saj se učence sistematično in tematsko uvaja v življenje in dogajanje domačega kraja. To pa je pomembno za samostojno delovanje v družbi oz. državi, kar je osnova za državljansko (domovinsko) vzgojo in kulturo. S preučevanjem lokalne zgodovine se učenci oz. mladi lažje zavedajo, kaj je bilo pomembno, kaj je pomembno in kaj bo pomembno tako za domači kraj, kot tudi za državo (domovino).

ČETRТА PUBLIKACIJA: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 63 str. ISBN 978-961-6648-07-3.

Publikacija je objavljena tudi na spletni strani: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 64 str. ISBN 978-961-6648-08-0. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf.

Publikacija prikazuje, kako lahko učenci s posebno metodo – metodo učenja z odkrivanjem, samostojno in kakovostno raziskujejo svoj domači kraj. Poleg krajšega uvoda publikacija vključuje naloge ter seznam literature in virov za učence. Publikacija vsebuje 50 nalog, nanašajočih se na odkrivanje domačega kraja z grafičnimi zapisi, ki jih učitelji fotokopirajo ali povečajo na A3 formatu.

Naloge zahtevajo samostojno preučevanje različnih predmetov, slikovnega in pisnega gradiva, zgradb in tematik, ki se lahko uporabijo za katerikoli domači kraj. Ker je učenje z odkrivanjem posebna metoda učenja, ki se uporablja tudi pri terenskem delu in je primerna za preučevanje domačega kraja, učenci odgovarjajo na vprašanja, ki se nanašajo na različne vire, najdene na terenu, ali pa si sami postavljajo vprašanja, ki jim pomagajo pri reševanju nalog. Naloge lahko rešujejo individualno, parno ali skupinsko, po vrsti ali pa sami izberejo vrstni red reševanja.

Naloge terjajo raznovrstno raziskovanje domačega kraja, ugotovitve pa učenci na koncu na raznolike načine tudi zabeležijo oz. izpolnijo predlagane grafične zapise. Ti grafični zapisi jim pomagajo, da naloge rešujejo v ustreznem zaporedju, jih spodbujajo k hitrejšemu učenju ter omogočajo lažjo predstavitev svojih raziskovalnih izsledkov drugim (npr. sošolcem, prijateljem, staršem). Če rešijo vse naloge, sestavijo zbirko različnih slikovno-grafičnih zapisov o domačem kraju. Predlagane naloge pa učence spodbujajo k nadaljevanju zbiranja virov in literature o domačem kraju. Izdelke lahko pisno ali ustno javno predstavijo.

Celotna projektna raziskava odpira še druga vprašanja o preučevanju lokalne zgodovine, in sicer npr. v kolikšni meri in na kakšen način je lokalna oz. krajevna zgodovina dejansko prisotna pri pouku zgodovine in drugih družboslovnih predmetih v osnovnih in srednjih šolah oz. v šolski praksi.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvom, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Z objavljenimi rezultati projekta smo že informirali osnovne in srednje šole oz. učitelje zgodovine in drugih družboslovnih predmetov o pomembnosti in načinih vključevanja lokalne zgodovine v redni in izvenšolski pouk. Ravno tako smo informirali tudi muzejske in galerijske pedagoge v Sloveniji. S teoretičnimi raziskavami pa smo razširili znanstvena spoznanja (šolska zgodovina) in spoznanja iz specifičnega področja (preučevanje pouka zgodovine) in razširili tudi metodologijo raziskovanja zgodovinskih teoretičnih raziskav, kar bo vplivalo na nadaljnja raziskovanja mladih raziskovalcev in podiplomantov.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Objavljeni rezultati bodo vplivali na večje zavedanje o pomembnosti krajevne oz. lokalne zgodovine, tako da se bo krajevna zgodovina bolj vključevala v izbirne teme v učnih načrtih v osnovnih in srednjih šolah. Ravno tako bodo vplivali na večje sodelovanje med slovenskimi muzeji (galerijami) in šolami v Sloveniji.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
- b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- c) pri domačih uporabnikih;
- d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Center šolskih in obšolskih dejavnosti, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Skupnost muzejev Slovenije.

3.7. Število diplomantov, magistrrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

-

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

-

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

-

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani:<http://www.izum.si/>

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Podatki o vseh javnih predstavitev projektne rezultate:

- 16. 10. 2007 predstavitev dveh publikacij (Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem; Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače) na 1. sestanku študijske skupine osnovnošolskih učiteljev za predmet Zgodovina na Osnovni šoli Vižmarje Brod, Na Gaju 2 v Ljubljani. Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 23. 10. 2007 predstavitev dveh publikacij (Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem; Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače) na 1. sestanku študijske skupine osnovnošolskih učiteljev za predmet Zgodovina na Osnovni šoli Maksa Pečarja, Črnuška cesta 9 v Črnučah (Ljubljana). Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 13. 11. 2007 predstavitev dveh publikacij (Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem; Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače) na 1. sestanku študijske skupine osnovnošolskih učiteljev za predmet Zgodovina na Osnovni šoli Kolezija, Cesta v mestni log 46 v Ljubljani. Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 15. 11. 2007 predstavitev dveh publikacij (Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem; Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače) na Tiskovni konferenci Filozofske fakultete, Aškerčeva 2 v Ljubljani. Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 16. 11. 2007 predstavitev dveh publikacij (Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem; Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače) na Filozofski fakulteti, Oddelku za zgodovino, Aškerčeva 2 v Ljubljani za učitelje zgodovine v osnovnih in srednjih šolah. Predstavitve sta izvedli dr. Danijela Trškan in mag. Vilma Brodnik.
- 23. 4. 2008 predstavitev dveh publikacij (Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem; Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače) na 2. redni seji širšega kolegija direktorja Centra šolskih in obšolskih dejavnosti, 23. 4. 2008 na domu Medved (Medvedje brdo 13, 1373 Rovte). Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 23. 5. 2008 predstavitev treh publikacij (Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem; Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače, Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945-2005) na Festivalu ustvarjalnosti in inovativnosti pri učenju, ki je potekal od 21. do 23. maja 2008 v Ljubljani na Gospodarskem razstavišču, in sicer 23. maja od 12.00 do 13.00 v okviru predavanja z naslovom: Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem v šoli in muzeju. Predavanje in predstavitev publikacij je imela dr. Danijela Trškan.
- 19. 6. 2008 predstavitev publikacije Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945-2005 na Novinarski konferenci Filozofske fakultete, Aškerčeva 2 v Ljubljani. Publikacijo je predstavila dr. Danijela Trškan.

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije. Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

**KONČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA
RAZISKOVALNEGA DELA NA PROJEKTU
V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) "KONKUREČNOST SLOVENIJE
2006-2012"**

**NASLOV PROJEKTA:
VLOGA LOKALNE ZGODOVINE V OSNOVNI IN SREDNJI
ŠOLI**

**ŠIFRA PROJEKTA:
V5-0237**

VODJA PROJEKTA: DR. DANIJELA TRŠKAN

**SODELAVCI:
DR. ALENKA ŽBOGAR, MAG. VILMA BRODNIK, MOJCA KUKANJA-
GABRIJELČIČ**

**NAZIV RAZISKOVALNE ORGANIZACIJE:
UNIVERZA V LJUBLJANI, FILOZOFSKA FAKULTETA**

LJUBLJANA, SEPTEMBER 2008

KONČNO POROČILO PROJEKTA Z NASLOVOM: VLOGA LOKALNE ZGODOVINE V OSNOVNI IN SREDNJI ŠOLI

1. NAMEN IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA S HIPOTEZAMI

Z lokalno zgodovino učenci spoznavajo in odkrivajo preteklost najprej domačega kraja in domače pokrajine, potem pa jo prostorsko in časovno širijo na Slovenijo, Evropo in svet. Z raziskovanjem lokalne zgodovine bi se lahko učenci v osnovni in srednji šoli navajali na pozitivno vrednotenje kulturne dediščine in na aktivno vlogo v družbi, pridobivali pa tudi znanje, razumevanje, sposobnosti vrednotenja najprej lokalne in s tem tudi slovenske zgodovine, razvijali najprej zavest o lokalni, narodni ter državni identiteti in pripadnosti ter na ta način razumeli večperspektivno in večkulturno evropsko in svetovno okolje. Zato bi morali učenci v osnovni in tudi v srednji šoli v Republiki Sloveniji najprej poznati domači kraj oz. lokalno zgodovino.

Glavni namen projekta je bil na eni strani pokazati premajhno vključenost in uporabo lokalne zgodovine pri družboslovnih predmetih, še posebej pri predmetu zgodovina v osnovni in srednji šoli v Republiki Sloveniji ter na drugi strani prikazati pomen in vrednost lokalne zgodovine ter konkretne načine preučevanja lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli kot osnovo za državljansko vzgojo in kulturo mladih.

Glavni cilji projekta so bili:

- analizirati vlogo in pomen lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli pri družboslovnih predmetih, s poudarkom na predmetu zgodovina;
- ugotoviti načine vključevanja lokalne zgodovine oz. preučevanja lokalne zgodovine pri predmetu zgodovina od leta 1945 do leta 2005;
- dokazati pomen in vrednost lokalne zgodovine za poznavanje, razumevanje in vrednotenje slovenske zgodovine in slovenske kulturne dediščine ter za državljansko vzgojo in kulturo.

Tako smo glede na glavne cilje poskušali ugotoviti vlogo in pomen lokalne zgodovine v Sloveniji na osnovi analize izbranih zgodovinskih učnih načrtov in učbenikov od leta 1945 do leta 2005 ter pomen in vrednost lokalne zgodovine na podlagi analize sedanjih učnih načrtov in izbranih učbenikov za ostale družboslovne predmete.

Teoretično raziskavo smo razdelili v dva dela, in sicer smo v prvi raziskavi ugotavljali:

- vlogo in pomen lokalne zgodovine v učnih načrtih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005,
- vlogo in pomen lokalne zgodovine v zgodovinskih učbenikih od leta 1945 do leta 2005,
- pomen in vrednost lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli od leta 1945 do leta 2005,
- pomen in vrednost lokalne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo od leta 1945 do leta 2005.

V drugi raziskavi pa smo ugotavljali:

- vlogo in pomen lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri ostalih družboslovnih predmetih,
- vlogo in pomen lokalne zgodovine v sedanjih učbenikih pri ostalih družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli,

- pomen in vrednost lokalne zgodovine pri pouku družboslovnih predmetov,
- pomen in vrednost lokalne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo.

Predvidevali smo, da tako učni načrti kot učbeniki za zgodovino in za druge družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli, vključujejo različne elemente, ki se lahko nanašajo na preučevanje lokalne zgodovine, manj pa elementov, ki bi konkretno vključevali lokalno zgodovino. Ti elementi pa niso povsod enakomerno zastopani oz. je morda kakšen element bolj izpostavljen (npr. učni cilji, vsebina, navodila v učnih načrtih ali vsebina, slikovno gradivo, naloge v učbenikih).

Za prvo raziskavo smo predvidevali, da so učni načrti in učbeniki za zgodovino vključevali manj elementov, ki so se nanašali na lokalno oz. krajevno zgodovino (učni cilji, vsebina, navodila, poglavja in teme, slikovno ali pisno gradivo, naloge). Več teh elementov smo predvidevali v učnih načrtih in učbenikih, ki so izšli po letu 1991. Nasprotno pa smo več teh elementov, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo, predvidevali pred letom 1991.

Za drugo raziskavo smo predvidevali, da je vloga lokalne zgodovine tudi v učnih načrtih za obvezne in izbirne družboslovne predmete ter interesne dejavnosti v osnovni in srednji šoli manjša. Vendar pa naj bi bili vsi učni načrti fleksibilni in prožni za nadaljnjo umestitev elementov lokalne zgodovine v učni proces in šolski kurikulum. Predvidevali smo, da je kakovost družboslovnih učbenikov iz vidika vpletenosti poznavanja domačega okolja in lokalne zgodovine na eni strani ter iz vidika vključevanja produktivnih vprašanj in nalog nanašajoč na preučevanje domačega kraja tudi slabša, saj vsebine in naloge oz. vprašanja v učbenikih ne vsebujejo pristopov, ki silijo učenca k identifikaciji z lastnim okoljem, uporabi lastni izkušnji in spoznanj domačega okolja oz. k raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju.

Ravno tako smo glede na glavne cilje na osnovi slovenskih in tujih (zlasti angleških in francoskih) priročnikov za terensko delo ter strokovne literature poskušali ugotoviti možnosti uporabe lokalne zgodovine in njenega preučevanja v osnovni in srednji šoli ter prikazati načine, kako učence usposobiti za razumevanje in vrednotenje lokalne in slovenske zgodovine, slovenske kulturne dediščine ter kako pri učencih razvijati državljanske kompetence.

Tudi v tem primeru smo analizo strokovne literature oz. raziskovanje razdelili v dva dela, in sicer smo v prvem delu ugotavljali:

- katere učne strategije, oblike in metode so primerne za obravnavo lokalne zgodovine;
- katere vrste nalog se lahko uporabijo pri lokalni zgodovini;
- na kakšen način vključiti lokalno zgodovino v redni in izvenšolski pouk zgodovine in drugih družboslovnih predmetov;
- na kakšen način usposobiti učence za preučevanje lokalne zgodovine;
- na kakšen način usposobiti učitelje družboslovnih predmetov in še posebej učitelje zgodovine za poučevanje lokalne zgodovine;
- na kakšen način oz. s katerimi nalogami učenci razvijajo državljanske kompetence;
- kakšen je pomen lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli ter v šoli v naravi v Sloveniji.

V drugem delu pa smo na podlagi rezultatov prvega dela želeli sestaviti:

- različne naloge, ki se lahko uporabijo pri lokalni zgodovini;
- različne naloge, s katerim bi usposobili učence za preučevanje lokalne zgodovine;

- primere nalog, ki jih učitelji družboslovnih predmetov in še posebej učitelji zgodovine lahko uporabijo za poučevanje lokalne zgodovine.

Predvidevali smo, da obstajajo določene vrste učnih strategij oz. učnih oblik in metod, ki so bolj primerne za obravnavanje oz. preučevanje lokalne zgodovine ter določene vrste nalog, ki se bolj pogosto lahko uporabijo za preučevanje lokalne zgodovine oz. domačega kraja in naloge, ki bolj spodbujajo razvijanje državljskih kompetenc. Preučevanje lokalne zgodovine nudi vsestranske možnosti za razvijanje različnih predmetnih in vseživljenjskih spretnosti in veščin, ki so nujno potrebne za odgovorno in zdravo življenje mladih v družbi. Ravno z različnimi nalogami, ki se nanašajo na lokalno zgodovino, učenci lahko bolje spoznajo, razumejo in vrednotijo lokalno zgodovino in s tem slovensko zgodovino, slovensko kulturno dediščino in slovensko identiteto, kar je tudi vsebina državljske vzgoje in kulture.

2. METODOLOŠKO-TEORETIČNI OPIS RAZISKOVANJA

Osnovni raziskovalni metodi sta bili deskriptivna in eksplikativna neeksperimentalna metoda pedagoškega raziskovanja, ki je bila dopolnjena s tehniko analize vsebin oz. analize učnih načrtov in učbenikov.

V teoretično raziskavo smo vključili za prvi del raziskave 119 učnih načrtov in 88 učbenikov za zgodovino, za drugi del raziskave pa 37 učnih načrtov in 91 učbenikov za različne družboslovne predmete.

Poiskali smo vse dostopne slovenske učne načrte za vse predmete skupaj in učne načrte za zgodovino ter zgodovinske učbenike, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Največ učnih načrtov hrani Slovenski šolski muzej v Ljubljani, ravno tako tudi starejše zgodovinske učbenike. Novejše učbenike in učne načrte pa imajo tudi druge knjižnice v Sloveniji, zlasti Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani idr.

Ravno tako smo vključili vse učne načrte za družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli ter izbrali učbenike, ki jih še vedno uporabljajo učitelji v osnovni šoli in gimnaziji. Ker je založb, ki izdajajo sodobne učbenike, zelo veliko (Založba Mladinska knjiga, DZS, Rokus, Modrijan, Izolit, i2 družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje, Debora založništvo, Založba Obzorja), smo izbrali učbenike glede na razred, glede na založbe in glede na učbenike, ki so v uporabi v osnovnih šolah.

Projektna naloga je vključevala tudi analizo slovenskih in tujih (zlasti angleških in francoskih) priročnikov za terensko delo ter strokovne literature, ki smo jo pridobili preko osebnih naročil in v različnih knjižnicah v Sloveniji.

Projekt je imel zaradi načrtovanih rezultatov štiri različne delovne aktivnosti. Prva delovna aktivnost je bilo zbiranje in analiziranje učnih načrtov, učbenikov in druge strokovne literature. Zbiranje je potekalo konec leta 2006 in 2007.

Druga delovna aktivnost je bila obdelava podatkov in priprava objav (štiri publikacije). Obdelava podatkov je potekala 2007 in 2008.

Tretja delovna aktivnost je bila lektoriranje in strokovni pregled vseh publikacij.

Četrta delovna aktivnost pa je bila priprava gradiva za tisk ali elektronsko objavo, tako da je projektna skupina izdala štiri različne publikacije (dve teoretični raziskavi, priročnik za učitelje in delovni zvezek za učence).

Ker so delovne aktivnosti potekale za vsak del raziskave (oz. publikacije) postopoma, v nadaljevanju opisujemo potek raziskovalnega projekta še po fazah.

V 1. fazi, ki je trajala od 1. 10. do 20. 11. 2006, je projektna skupina opravila tri naloge, in sicer: 1. Priprava podrobnega načrta projekta, 2. Priprava teoretične raziskave in 3. Priprava priročnika za učitelje.

Prva naloga je bila Priprava podrobnega načrta projekta, kjer je vodja projekta skupaj s člani projektne skupine potrdil že pripravljeni načrt za projekt, ki je bil sestavni del pogodbene dokumentacije. Vodja projekta je seznanil vse člane s programom dela in tudi v skladu s časovnih načrtom razporedil delo vseh članov v vseh petih fazah.

Druga naloga je bila Priprava teoretične raziskave. Projektna skupina si je razdelila delo (posebej gradivo za zgodovino in posebej gradivo za druge družboslovne predmete) in se v skladu s programom dela dogovorila, da bo takoj začela zbirati in analizirati ustrezno gradivo (učbenike, učne načrte za zgodovino in drugih družboslovnih predmetov).

Tretja naloga je bila, da je projektna skupina pripravila prvo publikacijo, in sicer priročnik za učitelje.

V 2. fazi, ki je trajala od 21. 11. 2006 do 31. 3. 2007, je projektna skupina opravila tri naloge, in sicer: 1. zaključevanje priročnika za učitelje, 2. lektoriranje in priprava za tisk, 3. priprava teoretične raziskave.

Prva in druga naloga sta bili najpomembnejši, saj je projektna skupina strokovno pregledala, lektorirala in zaključila priročnik za učitelje zgodovine in družboslovnih predmetov.

Projektna skupina je nadaljevala tudi s tretjo nalogo, in sicer je zbirala učno gradivo (učne načrte zgodovine od 1945 naprej, učbenike za zgodovino od leta 1945 naprej ter sodobne učne načrte in učbenike družboslovnih predmetov) za teoretično-znanstveno raziskavo.

V 3. fazi, ki je trajala od 1. 4. 2007 do 30. 9. 2007, je projektna skupina opravila štiri naloge, in sicer: 1. priprava delovnega zvezka za učence, 2. lektoriranje in priprava delovnega zvezka za tisk, 3. teoretična raziskava, 4. zadnje korekture priročnika za tisk in delovnega zvezka za tisk.

Pri prvi in drugi nalogi je projektna skupina pripravila delovni zvezek za učence, ga strokovno pregledala, lektorirala in pripravila za tisk. Delovni zvezek je pripravila tudi za spletno-elektronsko izdajo.

Projektna skupina je nadaljevala tudi s tretjo nalogo, in sicer je zbirala in analizirala ustrezno učno gradivo (učne načrte zgodovine od 1945 naprej, učbenike za zgodovino od leta 1945 naprej ter sodobne učne načrte in učbenike ostalih družboslovnih predmetov) za teoretično-znanstveno raziskavo, ki je bila razdeljena v dva dela, v zgodovinski in sodobni del. Prvi – zgodovinski del naj bi predstavljal vlogo lokalne oz. krajevne zgodovine pri pouku zgodovine od leta 1945 do leta 2005 (v tej fazi je bilo že analiziranih 60 splošnih učnih načrtov in 55 učbenikov zgodovine). Drugi – sodobni del pa naj bi predstavljal vlogo lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli danes, in sicer je

bil glavni namen glede na začrtani projekt ugotoviti vlogo in pomen vsebin lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih in učbenikih za osnovno in srednjo šolo pri ostalih družboslovnih predmetih. V tej fazi je bilo že analiziranih 25 različnih učnih načrtov za družboslovne predmete in 25 različnih izbranih učbenikov, ki se uporabljajo v osnovni in srednji šoli.

Četrta naloga je bila korektura grafičnega preloma in tiskanje knjige - priločnika (po načrtu iz 2. faze) in zadnje priprave za tiskanje delovnega zvezka. Obe publikaciji sta bila dani v tiskarno v mesecu juniju in sta izšli julija 2007.

Prva publikacija: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4.

Druga publikacija: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 63 str. ISBN 978-961-6648-07-3.

Druga publikacija je bila pripravljena tudi za spletno stran oz. v elektronski obliki: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 64 str. ISBN 978-961-6648-08-0. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKA_ZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf.

V 4. fazi, ki je trajala od 1. 10. 2007 do 31. 3. 2008, je projektna skupina opravila tri naloge, in sicer: 1. Javno predstavitev dveh izdanih publikacij; 2. Zaključevanje teoretične raziskave (prvi zgodovinski del); 3. Lektoriranje teoretične raziskave (priprava za grafični prelom).

Pri prvi nalogi je projektna skupina javno predstavila v oktobru in novembru 2007 dva rezultata projekta oz. predstavitve dveh publikacij (Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007 in Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007), in sicer:

- 16. 10. 2007 predstavitev publikacij na 1. sestanku študijske skupine osnovnošolskih učiteljev za predmet Zgodovina na Osnovni šoli Vižmarje Brod, Na Gaju 2 v Ljubljani. Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 23. 10. 2007 predstavitev publikacij na 1. sestanku študijske skupine osnovnošolskih učiteljev za predmet Zgodovina na Osnovni šoli Maksa Pečarja, Črnuška cesta 9 v Črnučah (Ljubljana). Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 13. 11. 2007 predstavitev publikacij na 1. sestanku študijske skupine osnovnošolskih učiteljev za predmet Zgodovina na Osnovni šoli Kolezija, Cesta v mestni log 46 v Ljubljani. Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 15. 11. 2007 predstavitev publikacij na Tiskovni konferenci Filozofske fakultete, Aškerčeva 2 v Ljubljani. Publikaciji je predstavila dr. Danijela Trškan.
- 16. 11. 2007 predstavitev publikacij na Filozofski fakulteti, Oddelku za zgodovino, Aškerčeva 2 v Ljubljani za učitelje zgodovine v osnovnih in srednjih šolah. Predstavitve sta izvedli dr. Danijela Trškan in mag. Vilma Brodnik.

Na vseh predstavitvah so bili predstavljeni vsebina in cilji projekta ter obe publikaciji in njuna uporaba. Na predstavitvah so učitelji zgodovine prejeli izvod knjige in podatke o elektronski verziji delovnega zvezka.

Od septembra do decembra so bili razdeljeni skoraj vsi izvodi knjige in delovnega zvezka učiteljem zgodovine, muzejskim pedagogom in glavnim knjižnicam v Ljubljani. Oba rezultata (priročnik in delovni zvezek) sta bila uspešno predstavljena javnosti oz. uporabnikom – učiteljem družboslovnih predmetov.

Pri drugi nalogi je projektna skupina nadaljevala z obdelovanjem zbranih učnih načrtov in učbenikov za teoretično raziskavo ter zaključila prvi – zgodovinski del raziskave (vloga lokalne oz. krajevne zgodovine pri pouku zgodovine od leta 1945 do leta 2005). Drugi del teoretične naloge pa se je nadaljeval z analizo učnih načrtov in učbenikov za druge družboslovne predmete (37 učnih načrtov in 91 učbenikov).

Pri tretji nalogi je bila publikacija z naslovom Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945-2005 dana v strokovni pregled in lektoriranje ter je bila pripravljena za grafični prelom.

V 5. fazi projekta, ki je trajala od 1. 4. do 30. 9. 2008, je projektna skupina opravila tri naloge: 1. Priprava teoretične raziskave za objavo (drugi del) in tisk (prvi del); 2. Priprava pisne predstavitve projekta za objavo na interni spletni strani in 3. Zaključevanje projekta s poročilom.

Pri prvi nalogi je projektna skupina dala v tiskarno prvi del teoretične raziskave z naslovom Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945-2005, ki je izšla maja 2008.

Tretja publikacija:

Trškan, Danijela. Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino : 1945-2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008, 258 str. ISBN 978-961-6648-13-4.

Drugi del teoretične raziskave z naslovom: Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli pa je izdala v elektronski obliki na spletni strani.

Četrta publikacija:

Kukanja-Gabrijelčič, Mojca. Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 148 str. ISBN 978-961-6648-17-2. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Projekt/lokalnazgodovina.pdf.

Zaradi povpraševanja po prvi publikaciji se je projektna skupina odločila za ponatis prve publikacije, ki je ponovno izšla maja 2008:

Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. 1. ponatis. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4.

Publikacijo so prejeli učitelji zgodovine, muzejski pedagogi in študentje 4. letnika, ki so v študijskem letu 2007/08 opravili izpit iz Didaktike zgodovine.

Pri drugi nalogi je vodja projekta pripravil spletno stran z informacijami o projektu: <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/PROJEKT.htm>.

Spletna stran vključuje informacije o projektu, krajše poročilo projekta in predstavitve 4 publikacij.

Pri tretji nalogi je vodja sestavil zaključno poročilo in končno poročilo o rezultatih projekta v tiskani in elektronski verziji (zgoščenka). Pripravil je tudi povzetek projekta, ki ga je prevedla dr. Mihaela Zavašnik v angleški jezik.

V tej fazi je projektna skupina opravila še dodatno četrto nalogo, in sicer je izvedla javne predstavitve projekta oz. projektnih rezultatov:

- Vodja projekta je predstavil projektne rezultate (prvi dve publikaciji) na 2. redni seji širšega kolegija direktorja Centra šolskih in občolskih dejavnosti, 23. 4. 2008 na domu Medved (Medvedje brdo 13, 1373 Rovte)

- Vodja projekta je predstavil projektne rezultate (prve tri publikacije) na Festivalu ustvarjalnosti in inovativnosti pri učenju, ki je potekal od 21. do 23. maja 2008 v Ljubljani na Gospodarskem razstavišču, in sicer 23. maja od 12.00 do 13.00, v okviru predavanja z naslovom: Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem v šoli in muzeju.

- Vodja projekta je predstavil tretjo publikacijo na novinarski konferenci Filozofske fakultete v Ljubljani, Filozofski fakulteti, 19. junija 2008.

- Vodja projekta je predstavil vlogo lokalne zgodovine na konferenci International Conference on Education, Economy and Society, Novotel Paris Tour Eiffel, 17. julij 2008, v okviru predavanja z naslovom: The Role of Local History in Primary and Secondary Schools Today.

Na predstavitev so učitelji družboslovnih predmetov in udeleženci prejeli izvode publikacij.

3. REZULTATI PROJEKTA

Projektni rezultati so objavljeni v 4 različnih publikacijah, treh znanstvenih monografijah in eni strokovni monografiji ter so predstavljeni v nadaljevanju.

PRVA PUBLIKACIJA

Prva publikacija je znanstvena monografija oz. raziskava, ki je izšla v 400 izvodih z naslovom: Trškan, Danijela. Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945-2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 258 str. ISBN 978-961-6648-13-4.

Teoretična zgodovinska raziskava predstavlja vlogo in pomen krajevne zgodovine v preteklosti ter prikazuje možne načine vključevanja le-te v redni in izvenšolski pouk v slovenskih osnovnih in srednjih šolah v tem obdobju.

Pri predstavljeni teoretični zgodovinski raziskavi nas je zanimalo, v kolikšni meri in na kakšen način je bila krajevna zgodovina vključena pri predmetu zgodovina v osnovnih in srednjih šolah, in sicer po letu 1945 v slovenskem prostoru, torej v obdobju 60 let, od leta 1945 do leta 2005 ter, ali je bilo poznavanje domačega kraja oz. krajevne zgodovine prikazano kot pomemben element za državljansko vzgojo in kulturo.

Publikacija vključuje tri poglavja.

V prvem poglavju je predstavljena teoretična opredelitev raziskave z navedbo ciljev, hipotez in metod pedagoško-zgodovinskega raziskovanja ter sezname zbranih učnih načrtov za vse predmete in učnih načrtov za zgodovino ter učbenikov za zgodovino

(Vsebinska opredelitev, Opredelitev ciljev in hipotez, Metodološka opredelitev, Teoretična opredelitev).

Drugo poglavje je vsebinsko razdeljeno na dva dela.

V prvem delu je prikazana vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih za vse predmete, in to tako, da so najprej predstavljeni uvodni splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj; navodila za izvajanje, ki se nanašajo na domači kraj ter pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za vse predmete v osnovnih in srednjih šolah (Splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete; Navodila, ki se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete; Pomen domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za vse predmete; Učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino).

V drugem delu drugega poglavja pa je posebej prikazana vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih za zgodovino, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Predstavljeni so splošni učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino, in tisti, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo; navodila za izvajanje, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino in tista, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture; učne vsebine, ki vključujejo tudi krajevno zgodovino in elemente državljanske vzgoje in kulture ter na koncu pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah (Učni cilji, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino; Navodila, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino; Navodila, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino; Učne vsebine, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino; Učne vsebine, ki vključujejo elemente državljanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino; Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino).

V tretjem poglavju je prikazana vloga krajevne zgodovine v učbenikih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Predstavljena je prisotnost slovenske in krajevne zgodovine v učbenikih, vključenost slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se nanašajo na slovenske kraje, na koncu je izpostavljen pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo, ki ga nakazujejo učbeniki za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah (Slovenska in krajevna zgodovina v učbenikih za zgodovino; Slikovno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje; Pisno gradivo, ki se navezuje na slovenske kraje; Naloge, ki se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino; Pomen krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo v učbenikih za zgodovino).

Da bi ugotovili, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine v učnih načrtih od leta 1945 do leta 2005, smo si zastavili tri specifična raziskovalna vprašanja, ki se nanašajo na učne načrte za vse predmete skupaj, in sedem specifičnih vprašanj, ki se nanašajo na učne načrte za zgodovino ter so predstavljena v nadaljevanju:

1. Kateri splošni cilji se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete?
2. Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za vse predmete vključujejo tudi navodila za domači kraj?
3. Na kakšen način učni načrti za vse predmete nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo?
4. Kateri učni cilji se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino?
5. Kateri učni cilji se nanašajo na državljansko vzgojo in kulturo v učnih načrtih za zgodovino?

6. Ali se navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino navezujejo tudi na krajevno zgodovino?
7. Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino vključujejo elemente državljsanske vzgoje in kulture?
8. Katera učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino vključuje tudi krajevno zgodovino?
9. Ali učna vsebina vključuje elemente državljsanske vzgoje in kulture v učnih načrtih za zgodovino?
10. Na kakšen način učni načrti za zgodovino nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo?

Za prva tri specifična raziskovalna vprašanja smo predvidevali, da učni načrti za vse osnovnošolske in srednješolske predmete vključujejo več splošnih ciljev in napotkov za preučevanje domačega kraja in da je poznavanje domačega kraja bolj pomembno za državljsko vzgojo in kulturo po letu 1991 oz. po osamosvojitvi Slovenije.

Za ostala specifična raziskovalna vprašanja pa smo predvidevali, da je več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino po letu 1991, saj se je povečal obseg slovenske zgodovine po osamosvojitvi Slovenije. Nasprotno pa smo predvidevali, da je bilo več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki se nanašajo na državljsko vzgojo in kulturo pred letom 1991, saj je na to vplivala družbeno-politična ureditev Jugoslavije, s tem pa je bil nakazan večji pomen krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo.

Da bi ugotovili, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine v učbenikih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005, smo si zastavili pet specifičnih raziskovalnih vprašanj, ki so predstavljena v nadaljevanju:

1. Kolikšen del namenjajo učbeniki za zgodovino slovenski zgodovini ter ali se naslovi poglavij in tem nanašajo na slovenske kraje?
2. Ali se slikovno gradivo navezuje na slovenske kraje?
3. Ali se dodatno pisno gradivo navezuje na slovenske kraje?
4. Katere naloge se navezujejo na domači kraj oz. na krajevno zgodovino?
5. Na kakšen način učbeniki za zgodovino nakazujejo pomen krajevne zgodovine za državljsko vzgojo in kulturo?

Za zgornja specifična raziskovalna vprašanja, ki se navezujejo na učbenike za zgodovino, smo predvidevali naslednje odgovore oz. hipoteze:

1. Slovenski zgodovini namenjajo več pozornosti učbeniki, ki so izšli v samostojni Sloveniji oz. po letu 1991, saj se je v učnih načrtih povečal obseg slovenske zgodovine.
2. Učbeniki, izšli po letu 1991, zaradi večjega obsega slovenske zgodovine vključujejo tudi več slikovnega gradiva, ki se nanaša na slovenske kraje.
3. Učbeniki, izšli po letu 1991, vključujejo več dodatnega pisnega gradiva, vendar bistveno manj kot slikovnega gradiva.

Predvidevamo, da je zato tudi manj pisnega gradiva, ki se nanaša na krajevno zgodovino.

4. Zgodovinski učbeniki vključujejo zelo malo nalog, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja, saj se naloge bolj navezujejo na učbeniško vsebino. Predvidevamo, da imajo več takšnih nalog učbeniki, ki vsebujejo več slovenske zgodovine.
5. S slikovnim ali dodatnim pisnim gradivom ter nalogami lahko učbeniki poudarijo pomen poznavanja krajevne zgodovine za razumevanje slovenske in evropske zgodovine ter s tem državljske vzgoje in kulture.

Teoretična raziskava je bila kvalitativna, saj je temeljila na dveh metodah, in sicer deskriptivni in eksplikativni neeksperimentalni metodi pedagoško-zgodovinskega

raziskovanja. Obe metodi smo dopolnili s tehniko analize vsebine oz. analize učnih načrtov in učbenikov za zgodovino. Za učne načrte in učbenike smo izbrali elemente za komparativno analizo in vrednotenje. V učnih načrtih smo spremljali – preučili naslednje elemente: učno vsebino, učne cilje in navodila; pri učbenikih pa učbeniško kazalo, slikovno in pisno gradivo ter naloge, predvsem ker so ti elementi najbolj pogosto navzoči v učnih načrtih ali učbenikih.

Ob analizi vsebine smo v učnih načrtih in učbenikih ugotavljali navzočnost oz. prisotnost različnih elementov, in sicer v učnih načrtih navzočnost splošnih ciljev, splošnih ciljev, ki se nanašajo na krajevno zgodovino, navzočnost navodil in navodil, ki se nanašajo na krajevno zgodovino; pri učbenikih pa prisotnost oz. navzočnost poglavij in tem, slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se navezujejo na domači kraj oz. krajevno zgodovino. Pri učbenikih smo dodatno ugotavljali tudi frekvenčnost oz. pogostost slovenske zgodovine glede na učbeniške strani, pogostost slikovnega in pisnega gradiva ter nalog, ki se nanašajo na krajevno zgodovino. S tehniko analize vsebine učnih načrtov in učbenikov smo presegli kvalitativni okvir, saj je raziskava tudi kvantitativna.

V teoretično raziskavo smo vključili 37 učnih načrtov za osnovne šole, 48 učnih načrtov za gimnazije in 51 učnih načrtov za poklicne in strokovne srednje šole ter 29 učbenikov za osnovno šolo in 59 učbenikov za srednjo šolo. Vzorec tako predstavlja 119 različnih učnih načrtov in 88 različnih učbenikov, ki smo jih zbirali in analizirali v letih 2006 in 2007.

Seznam 88 učbenikov:

1. Berzelak, Stane (1992). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: DZS.
2. Berzelak, Stane (1996). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.
3. Berzelak, Stane (1999). Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan.
4. Berzelak, Stane (2002). Srednji in novi vek: zgodovina za 2. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
5. Berzelak, Stane (2002). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
6. Binter, Bogdan; Petauer, Leopold (1947). Zgodovina starega veka za prvi razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.
7. Binter, Bogdan (1952). Zgodovina južnih Slovanov za drugi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
8. Binter, Bogdan (1959). Zgodovina južnih Slovanov za šesti razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.
9. Božič, Branko; Trojar, Štefan (1980). Zgodovina za tehniške šole: Ljubljana: DZS.
10. Božič, Branko; Weber, Tomaž (1976). Zgodovina za šesti razred. Ljubljana: DZS.
11. Božič, Branko; Weber, Tomaž (1978). Zgodovina za osmi razred. Ljubljana: DZS.
12. Božič, Branko; Weber, Tomaž (1982). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.
13. Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 6. Ljubljana: DZS.
14. Božič, Branko; Weber, Tomaž (1990). Zgodovina 8. 3., delno dopolnjen natis. Ljubljana: DZS.

15. Božič, Branko; Weber, Tomaž (1991). Zgodovina 2. 7., delno dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.
16. Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2-2 Druga svetovna vojna in svet po njej. Ljubljana: DZS.
17. Božič, Branko; Weber, Tomaž; Prunk, Janko (1978). Zgodovina 2. Novejša zgodovina. Ljubljana: DZS.
18. Brodnik, Vilma; Jernejčič, Robert A.; Radonjič, Zoran; Urankar-Dornik, Tjaša (1997). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
19. Cvirn, Janez; Hriberšek Balkovec, Elizabeta; Studen, Andrej (2000). Koraki v času. Novi vek. Zgodovina za 7. razred osemletke. Ljubljana: DZS.
20. Cvirn, Janez; Studen, Andrej (2005). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
21. Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš (2002). Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
22. Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (2002). Koraki v času. 20. stoletje: zgodovina za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
23. Dolenc, Ervin; Gabrič, Aleš; Rode, Marjan (1998). Koraki v času – 20. stoletje: zgodovina za 8. razred. Ljubljana: DZS.
24. Galkin, I. S.; Zubok, L. I.; Notovič, F. O.; Hvostov, V. M. (1947). Zgodovina novega veka 1870–1918. Ljubljana: DZS.
25. Gestrin, Ferdo (1953). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS.
26. Gestrin, Ferdo (1957). Zgodovina za tretji razred nižjih gimnazij. Ljubljana: DZS. (Spremenjena izdaja).
27. Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1956). Zgodovina za IV. razred nižjih gimnazij. Ljubljana: MK.
28. Gestrin, Ferdo; Hainz, Jože; Mikuž, Metod (1958). Zgodovina za VIII. razred osnovne šole. Ljubljana: MK.
29. Gestrin, Ferdo; Melik, Vasilij (1986). Zgodovina 7. Ljubljana: DZS.
30. Granda, Stane; Rozman, Franc (1999). Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
31. Grobelnik, Ivan (1963). Zgodovina za sedmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.
32. Grobelnik, Ivan (1971). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole II. Ljubljana: DZS.
33. Grobelnik, Ivan (1976). Zgodovina za 2. razred srednjih šol. Ljubljana: DZS.
34. Grobelnik, Ivan (1979). Zgodovina 1. Od praskupnosti do kapitalizma. Preizkusno gradivo za učence. Ljubljana: DZS.
35. Grobelnik, Ivan (1992). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.
36. Grobelnik, Ivan (1981). Zgodovina I. Poskusni učbenik. Ljubljana: DZS.
37. Grobelnik, Ivan; Voje, Nace (1983). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.
38. Grobelnik, Ivan (1986). Zgodovina I. Dopolnjena izdaja. Ljubljana: DZS.
39. Grobelnik, Ivan; Koropec, Jože; Krasovski, Anatol; Terseglav, Franc (1964). Zgodovina za II. razred gimnazije. Ljubljana: MK.
40. Grobelnik, Ivan; Voje, Ignacij (1990). Zgodovina 2. Ljubljana: DZS.
41. Gross, Mirjana (1965). Zgodovina za tretji razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
42. Hozjan, Andrej; Potočnik, Dragan (2000). Zgodovina 2: učbenik za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
43. Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Drugi del. Ljubljana: DZS.
44. Hudales, Oskar (1947). Zgodovina za nižje strokovne šole. Prvi del. Ljubljana: DZS.

45. Hudales, Oskar (1948). Zgodovina za nižje strokovne šole. Druga popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.
46. Janša-Zorn, Olga; Kastelic, Ana; Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavajmo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
47. Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2005). Koraki v času. Od prazgodovine skozi stari in srednji vek. Učbenik za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
48. Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (1994). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
49. Janša-Zorn, Olga; Mihelič, Darja (2001). Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole. Četrta popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.
50. Jefimov, A. V. (1949). Zgodovina novega veka 1789–1870. Ljubljana: DZS.
51. Kern, Ana Nuša; Nečak, Dušan; Repe, Božo (1997). Naše stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
52. Kosminski, E. A. (1948). Zgodovina srednjega veka. Ljubljana: DZS.
53. Kremenšek, Marija; Trojar, Štefan (1984). Zgodovina 4. Ljubljana: DZS.
54. Kremenšek, Marija (1989). Zgodovina 1. Ljubljana: DZS.
55. Melik, Vasilij; Gestrin, Ferdo (1973). Zgodovina za sedmi razred. Ljubljana: DZS.
56. Metelko, Antonija (1963). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
57. Metelko, Antonija (1971). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Druga, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.
58. Metelko, Antonija (1974). Zgodovina za šesti razred osnovne šole. Tretja, predelana izdaja. Ljubljana: DZS.
59. Mikuz, Metod (1967). Zgodovina za četrti razred gimnazij. Ljubljana: DZS.
60. Mišulin, A. V. (1946). Zgodovina starega veka. Ljubljana: DZS.
61. Muhr, Oton (1948). Zgodovina za prvi razred nižjih srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
62. Nešović, Branimir; Prunk, Janko (1993). 20. stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
63. Novak, Franci; Globočnik, Janez; Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
64. Otič, Marta (1999). Družboslovje. Zgodovina. Ljubljana: MK.
65. Pečnik, Marija; Pogačnik, Janko; Roš, Fran (1952). Zgodovina za osnovne šole. Ljubljana: DZS.
66. Petauer, Leopold (1954). Zgodovina za V. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
67. Petauer, Leopold (1956). Zgodovina starega veka za prvi razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
68. Petauer, Leopold (1960). Zgodovinska učna snov za šesti razred osnovnih šol. I. snopič. Ljubljana: DZS.
69. Petauer, Leopold (1962). Zgodovina za gimnazije I. Ljubljana: MK.
70. Petauer, Leopold (1969). Zgodovina za gimnazije in sorodne srednje šole I. Ljubljana: DZS.
71. Razpotnik, Jelka; Snoj, Damjan (2005). Raziskujem preteklost 9. Učbenik za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
72. Repe, Božo (1995). Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja: učbenik za 4. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
73. Repe, Božo (1998). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
74. Repe, Božo (2005). Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij. Prenovljena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan.

75. Rode, Marjan; Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost: Zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
76. Simonič Mervic, Karmen (2003). Stari svet: zgodovina za 7. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
77. Škerl, France (1969). Zgodovina za osmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS.
78. Šturm, Roža (1949). Zgodovina starega veka za višje srednje šole. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
79. Šturm, Roža (1950a). Zgodovina srednjega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
80. Šturm, Roža (1950b). Zgodovina novega veka za višje razrede srednjih šol. Trst: Zavezniška vojaška uprava Britansko – ameriški pas Svobodnega tržaškega ozemlja. Urad za prosveto.
81. Titl, Julij (1968). Zgodovina za poklicne šole. Ljubljana: DZS.
82. Urankar, Pavle (1975). Zgodovina za 1. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
83. Urankar, Pavle (1976). Zgodovina za 2. razred ekonomske šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
84. Urankar, Pavle (1978). Zgodovina za 3. razred ekonomske šole. Izpopolnjena izdaja. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
85. Urankar, Pavle; Šumi, Janez (1970). Zgodovina za srednje tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.
86. Zgodovina srednjega veka. (1951). Prirejeno po E. A. Kosminskem. Ljubljana: DZS.
87. Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (1995). Vzpon meščanstva: zgodovina za 7. razred osnovne šole. Ljubljana: Mihelač in Nešović.
88. Žvanut, Maja; Vodopivec, Peter (2000). Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.

Seznam 119 učnih načrtov:

1. Dveletni in triletni programi poklicnih šol. (1991). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
2. Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.
3. Gimnazija. Gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta. (1964). Ljubljana: DZS.
4. Gimnazija. Predmetnik in učni načrt. (1975). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
5. Gimnazijski program. (1992). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
6. Iz odbora za strokovno šolstvo: 1. Učni načrti in predmetniki, V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 25. 9. 1951, št. 10, str. 3–8.
7. Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Šolski sistem. 210 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998.
http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZss210.htm (26. 8. 2007).

8. Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Nižje poklicno izobraževanje. 190 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ190.htm (26. 8. 2007).
9. Katalog znanja – Družboslovje (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja). Srednje poklicno izobraževanje. Dualni sistem. 105 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRU_KZds105.htm (26. 8. 2007).
10. Katalog znanja – Družboslovje. Nižje poklicno izobraževanje. 85 ur. Določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/npDRS_KZ85.htm (26. 8. 2007).
11. Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli. (1992). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
12. Katalog znanja. Družboslovje. Srednje poklicno izobraževanje. 132 ur. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 63. seji, 18. 12. 2003. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/SPI_as_druzboslovje.htm (26. 8. 2007).
13. Katalog znanja. Zgodovina. Srednje poklicno-tehniško izobraževanje. 105 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_105.htm (26. 8. 2007).
14. Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Prilagoditev za šole z italijanskim učnim jezikom. 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_ITA_KZ_140.htm (26. 8. 2007).
15. Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno in tehniško izobraževanje (DV). 140 ur. Katalog znanj je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 42. seji, dne 19. 4. 2001, sklep št. 5. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_DV_KZ_140.htm (26. 8. 2007).
16. Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 140 ur. Določil SSRSSI na 17. seji, 7. 7. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_140.htm (26. 8. 2007).
17. Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. 210 ur. Določil SSRSSI na 33. seji, 27. 1. 2000. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/st_ZGO_KZ_210.htm (26. 8. 2007).
18. Katalog znanja. Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 70 ur. Določil SSRSSI na 23. seji, 17. 12. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/pt_ZGO_KZ_70.htm (26. 8. 2007).
19. Klasična gimnazija. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
20. Kurikularna prenova gimnazijskega izobraževanja. (Splošna gimnazija brez klasične gimnazije). (1996). Gradivo za obravnavo na Nacionalnem kurikularnem svetu in Strokovnem svetu za splošno izobraževanje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
21. Minimalni obseg snovi za gimnazijske učne načrte. V: Objave Sveta za šolstvo LRS, Sveta LRS za strokovno izobraževanje, Sveta za kulturo in prosveto LRS, Sveta za znanost LRS, Zavoda za napredek šolstva LRS, Zavoda LRS za

- strokovno izobraževanje. Leto XIII. Ljubljana, v novembru 1962, št. 4, IV., str. 82–98.
22. Minimalni pogoji predmetnika za učni načrt gimnazije. (1962). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva. LRS. Ljubljana.
 23. Minimalni učni načrt za splošnoizobraževalne predmete v tistih vajenskih, industrijskih in drugih šolah s praktičnim poukom, ki se preosnavljajo v poklicne šole. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo. Leto XV. Ljubljana, v februarju 1964, št. 1, IV.
 24. Navodila za šolsko leto 1949/50. Predmetnik za gimnazije v š. l. 1949/50. V: Objave Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Leto I. V Ljubljani dne 15. 8. 1949, št. 3, I.-1. in 2., str. 1–2.
 25. Navodilo za uporabo predmetnikov in učnega načrta za prve štiri razrede niže organiziranih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS: Leto II. V Ljubljani, dne 20. 11. 1950, št. 2, str. 2–4.
 26. Novi in prenovljeni srednješolski izobraževalni programi (šolsko leto 2004/2005). <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/> (26. 8. 2007).
 27. Novi predmetniki za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto VI. V Ljubljani, dne 5. 8. 1955, št. 4, IV., str. 3–4.
 28. Novi predmetniki za višje gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, IV., str. 4–6.
 29. Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
 30. Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
 31. Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1973). Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije.
 32. Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 1. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
 33. Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 2. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
 34. Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1975). 6. zvezek. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
 35. Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. (1979). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
 36. Osnutki minimalnih učnih načrtov za splošno izobraževalne predmete v poklicnih šolah. (1962). Ljubljana: Zavod za strokovno izobraževanje.
 37. Posodobitev sedaj veljavnega učnega načrta za zgodovino. Priloga k sedaj veljavnemu učnemu načrtu. Sprejeto na 27. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 8. 4. 1999. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/pdf/zgodovina (18. 8. 2007).
 38. Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959, II.
 39. Predmetni katalog za predmet: Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljanska vzgoja) v srednjem poklicnem izobraževanju – šolski sistem. Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 52. seji, dne 4. 7. 2002. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/noviKZ/spDRS_KZss350.htm (26. 8. 2007).

40. Predmetnik devetletne osnovne šole, sprejet na 19. seji strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, dne 15. 10. 1998.
<http://www.mss.gov.si/index.php?id=10035> (18. 9. 2007).
41. Predmetnik in učni načrt osnovne šole. (1983). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
42. Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. (1962). Ljubljana: DZS.
43. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. (1969). Ponatis iz objav republiškega sekretariata za prosveto in kulturo 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5. Ljubljana: Prosvetni delavec.
44. Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Letnik XI. Ljubljana, avgusta 1960, št. 4.
45. Predmetnik za gimnazije in klasične gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 1. 1954, št. 1, XIV., str. 9–10.
46. Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1952/53. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 14. 8. 1952, št. 5, III., str. 9.
47. Predmetnik za nižje in višje gimnazije ter klasične gimnazije za šolsko leto 1953/54. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., A, str. 2.
48. Predmetnik za nižje in višje razrede gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. Predmetnik za klasične gimnazije za šolsko leto 1951/52 in nadalje. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto II. V Ljubljani, dne 15. 8. 1951, št. 9, B in C, str. 1–2.
49. Predmetnik za Srednjo vzgojiteljsko šolo. Predmetnik za ekonomske srednje šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto VII. V Ljubljani, dne 15. 4. 1956, št. 3, III. in IV., str. 4.
50. Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, V., str. 6.
51. Predmetniki prenovljenih vzgojno-izobraževalnih programov v srednjem izobraževanju. (1987). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
52. Predmetniki srednjih šol in šol po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1975). Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.
53. Predmetniki za srednje šole in šole organizirane po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij. (1978). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
54. Predmetniki za strokovne šole s praktičnim poukom. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XV., str. 14–17.
55. Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
56. Predmetniki, določeni z vzgojnoizobraževalnimi programi za pridobitev strokovne izobrazbe v srednjem izobraževanju. Druga izpopolnjena izdaja. (1981). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
57. Program življenja in dela osnovne šole. 1. zvezek. Smernice za delo osnovnih šol. Obvezni predmetnik osnovne šole. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
58. Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek. Družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje. (1984). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.

59. Sklepi Odbora za splošnoizobraževalno šolstvo. II. Osemletne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 2. 1953, št. 1, IV, str. 2–4.
60. Skupna programska osnova v usmerjenem izobraževanju. Predmetnik in učni načrti (delovni osnutek). (1977). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
61. Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju. (1979). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
62. Smernice za delo osnovnih šol. (1982). Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
63. Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju. (1980). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
64. Smernice za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju s komentarjem. (1983). Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije.
65. Smernice za organizacijo pouka v gimnazijah. V: Objave. Republiški sekretariat za šolstvo SRS. Leto XV. Ljubljana, 10. 8. 1964, št. 2, V., str. 61–63.
66. Spremembe k učnemu načrtu za gimnazije. Šolsko leto 1946/47. (1946). Ljubljana: DZS.
67. Srednješolski izobraževalni programi II. (šolski leti 2001/2002 in 2002/2003). <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2001/programi/> (26. 8. 2007).
68. Srednješolski izobraževalni programi II. (šolsko leto 2003/04). <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/> (26. 8. 2007).
69. Srednješolski izobraževalni programi. I. (1998). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo od šolskega leta 1998/1999. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
70. Srednješolski izobraževalni programi. I. (1999). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
71. Srednješolski izobraževalni programi. I. (2000). Izobraževalni programi s podaljšano veljavnostjo. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
72. Srednješolski izobraževalni programi. II. 1998/1999. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
73. Srednješolski izobraževalni programi. II. 1999/2000. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
74. Srednješolski izobraževalni programi. II. 2000/2001. 3. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
75. Srednješolski izobraževalni programi. II. 2001/2002 in 2002/2003. 4. dopolnjena in spremenjena izdaja. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
76. Srednješolski programi in poklici. (1992). Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.
77. Srednješolski programi in poklici. (1992). 2. natis. Ljubljana: Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. Republiški zavod za zaposlovanje.
78. Srednješolski programi in poklici. (1993). 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
79. Srednješolski programi in poklici. (1994). 4. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

80. Srednješolski programi in poklici. (1995). 5. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
81. Srednješolski programi in poklici. (1996). 6. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
82. Strokovne gimnazije. (1997). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
83. Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol. (1991). Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo in šport. Izdaje: 1992.
84. Učni načrt za dvoletne in triletno šole učencev v gospodarstvu in industrijske šole. Predmeti splošne in splošno strokovne izobrazbe. (1949). Ljubljana: Ministrstvo za delo LRS. Uprava za strokovne delavske kadre.
85. Učni načrt za gimnazije za šolsko leto 1947/48. V: Vestnik Ministrstva za prosveto Ljudske Republike Slovenije. Letnik II. Priloga k 12. številki z dne 13. 9. 1947, št. 2.
86. Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.
87. Učni načrt za I. in II. razred gimnazije. (1950). Ljubljana: DZS.
88. Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. (1954). Ljubljana: DZS.
89. Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole. (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LRS.
90. Učni načrt za osnovne šole. (1950). Ljubljana: DZS.
91. Učni načrt za prve štiri razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. Učni načrt za višje razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. V: Vestnik Ministrstva za prosveto LR Slovenije. Letnik II. Priloga 1. k 11. številki z dne 28. 8. 1947, št. 11.
92. Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol. (1946). Ljubljana: DZS.
93. Učni načrt za štirirazredno nižjo gimnazijo. (1951). Ljubljana: DZS.
94. Učni načrt za V. razred gimnazije. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 5. 9. 1953, št. 5, III., B., str. 2–6.
95. Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. Začasni pravilnik o maturi. (1955). Ljubljana: DZS.
96. Učni načrt za zgodovino v gimnaziji z italijanskim učnim jezikom (modul 280 ur). Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_06.pdf (20. 8. 2007).
97. Učni načrt za zgodovino v gimnaziji. (1996). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
98. Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli. (1994). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
99. Učni načrt za zgodovino v tehniških in drugih strokovnih šolah. (1996). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
100. Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_dv.pdf (18. 8. 2007).
101. Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_is.pdf (18. 8. 2007).
102. Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina. Osnovna šola. (1998). (nelektorirano gradivo). Ljubljana: Državni izpitni center.

103. Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. (2003). Drugi natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Izdaje: 2000, 2002. Objavljen tudi na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Zgodovina (18. 8. 2007).
104. Učni načrti in predmetniki vajenskih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo vlade LRS. Leto III. V Ljubljani, dne 24. 11. 1952, št. 6, XIV., str. 12–14.
105. Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto V. V Ljubljani, dne 15. 10. 1954, št. 7, I., str. 1–19.
106. Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole. (1959). Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.
107. Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Smoter in naloge osnovne šole. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. V: Objave. Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SRS. Leto XVII. Ljubljana, 15. 6. 1966. Št. 2, 3, 4, 5.
108. Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Družboslovno-jezikovna dejavnost SR (94)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
109. Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja. Naravoslovno-matematična dejavnost SR (95)/86. (1986). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
110. Začasni učni načrt na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945–1946. (1945). Ljubljana: DZS.
111. Začasni učni načrt za osnovne šole. V: Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.
112. Začasni učni načrt za strokovne nadaljevalne šole. (1948). Ljubljana: Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo pri vladi LRS.
113. Začasni učni načrt za višje osnovne šole. (1946). Ljubljana: DZS.
114. Zgodovina. Katalog znanj za zaključni izpit v VIP: družboslovna jezikovna dejavnost. (1990). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
115. Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Dvojezična slovensko madžarska gimnazija. 280 ur. Učni načrt za zgodovino za dvojezično slovensko madžarsko gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/slo-mad-gim/zgodov.htm> (18. 9. 2007).
116. Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Ekonomska gimnazija. Tehniška gimnazija. Umetniška gimnazija. 210 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/ekon_gim/zgodo_210.html (18. 9. 2007).
117. Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Gimnazija 280 ur. Učni načrt za zgodovino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/gimnazija/zgodo_280.html (18. 9. 2007).
118. Zgodovina. Predmetni katalog – učni načrt. Klasična gimnazija 350 ur. Učni načrt za zgodovino za klasično gimnazijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998.

http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/gimnazija/klasicna_gimnazija/zgodovina.html (18. 9. 2007).

119. Zgodovina. Učni načrt za strokovne gimnazije (modul 210 ur). Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 14. seji, dne 26. 3. 1998. http://www.zrss.si/pdf/ZGO_Zgo_03.pdf (20. 8. 2007).

Glavne ugotovitve teoretične zgodovinske raziskave v prvi publikaciji so predstavljene v nadaljevanju.

V učnih načrtih za vse predmete od leta 1945 do leta 2005 smo ugotovili naslednje:

– Učni načrti za vse predmete imajo bistveno več navodil kot pa splošnih ciljev, ki se nanašajo tudi na krajevno zgodovino.

– Uvodne splošne cilje za vse predmete, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, nismo zasledili v učnih načrtih za gimnazije ter za poklicne in strokovne srednje šole. V učnih načrtih za osnovne šole v 60. in 70. letih 20. stoletja smo našli en cilj, ki se je navezoval tudi na krajevno zgodovino, in sicer da naj šola učencem odkriva tudi vrednote in lepote njihove okolice, zlasti naravnih, gospodarskih in drugih kulturnih znamenitosti. Ugotovili smo, da se splošni cilji v srednješolskih učnih načrtih pred letom 1991 bolj nanašajo na družbeno samoupravno ureditev in samoupravljanje oz. vključevanje mladih v domači kraj v času šolanja in po koncu izobraževanja, po letu 1991 pa predvsem na usposabljanje dijakov za poklic in delo ali nadaljnje izobraževanje in izpopolnjevanje.

– Navodila, ki se nanašajo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete, so bolj prisotna v osnovnošolskih učnih načrtih in učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole, manj pa v gimnazijskih učnih načrtih pred letom 1991. V osnovnošolskih učnih načrtih so bila do leta 1991 raznovrstna navodila, ki so se nanašala na pouk, šolske dejavnosti in dejavnosti v domačem kraju, kamor so se osnovnošolci lahko aktivno vključevali. Navodila so bila namenjena šolam in so podajala načine, kako so se učenci lahko dejavno vključevali v družbeno življenje, življenje svojega kraja oz. kako so šole lahko sodelovale med seboj ter z drugimi organizacijami, skupnostmi in društvi ter tako prispevale k vzgajanju mladih za dejavno družbeno življenje. V gimnazijskih učnih načrtih je v 60. in 70. letih 20. stoletja domači kraj predstavljal prostor za izvajanje npr. prostovoljnih dejavnosti učencev, v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole konec 70. let in v 80. letih, to je v času usmerjenega izobraževanja, pa predvsem kraj za načrtovanje in izvajanje različnih šolskih dejavnosti ali prostovoljnih izbirnih predmetov, ki so morali biti povezani s poklicem, saj je srednja šola mlade usposabljala za samoupravne odnose v družbi in državi. Po letu 1991 pa zasledimo navzočnost krajevne zgodovine pri obveznih izbirnih vsebinah v gimnazijskih učnih načrtih in pri interesnih dejavnostih v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole.

– Ravno navodila, ki poudarjajo vlogo krajevne zgodovine oz. vključevanje šole v krajevni prostor ter pomembnost poznavanja domačega kraja, pomenijo tudi osnovo za državljansko vzgojo in kulturo. Ugotovili smo, da so predvsem navodila v učnih načrtih za vse predmete nakazovala pomen domačega kraja za državljansko vzgojo in kulturo, tako pred letom 1991 (zlasti učni načrti za osnovne šole ter poklicne in strokovne srednje šole) kot po letu 1991.

V učnih načrtih za zgodovino od leta 1945 do leta 2005 smo ugotovili naslednje:

– Učni načrti za zgodovino ne vključujejo splošnih ciljev, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, ampak se na to temo nanašajo le širše kot poznavanje

vsakdanjega življenja in kulturne dediščine v različnih obdobjih, in to v večini učnih načrtov za zgodovino, ki so izšli po letu 1991.

– Učni cilji za zgodovino so se pogosto navezovali na državljansko vzgojo in kulturo (npr. na ljubezen do domovine, obrambo domovine, narodno zavest) pred letom 1991, po letu 1991 pa predvsem na spoštovanje in vrednotenje kulturne dediščine v nacionalnem okviru in razumevanje slovenske narodne zavesti.

– Osnovnošolski učni načrti za zgodovino so vključevali bistveno več navodil, ki so se nanašala na krajevno zgodovino kot srednješolski učni načrti. To velja tudi za navodila, ki so se nanašala na državljansko vzgojo in kulturo (ljubezen do domovine, družbenopolitično razgledan učitelj, aktualni dogodki). V osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih so se navodila navezovala na obiske muzejev, najdišč in arhivov ter ekskurzije, v učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa so bila posebna navodila učiteljem, da bi morali pri pouku zgodovine izhajati iz krajevne zgodovine.

– Učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino se ni nanašala konkretno na krajevno zgodovino, razen v učnih načrtih za poklicne srednje šole, ki vključujejo celo posebno temo z naslovom Lokalna zgodovina, v učnem načrtu iz leta 2002 pa so vsebine krajevne zgodovine vključene tudi med druge teme. Učni načrti za zgodovino vključujejo vsebine, ki se nanašajo na življenje in delo Slovencev v različnih obdobjih in se tako lahko navezujejo tudi na posamezne kraje. Tako je bilo pred letom 1991 bolj poudarjeno življenje ljudi v prazgodovini, antiki in srednjem veku, po letu 1991 pa bolj življenje fevdalcev in tlačanov, kmeta in meščanov, življenje v francoski dobi, življenje različnih socialnih slojev v času širjenja industrializacije, življenjske razmere Slovencev po letu 1848, življenje Slovencev v drugi svetovni vojni in v povojnih letih. Vsebine v učnih načrtih so se nanašale na t. i. naše kraje oz. slovenske kraje v različnih obdobjih, npr. prazgodovini, rimski dobi, srednjem veku, pred prvo svetovno vojno, med prvo svetovno vojno, v Kraljevini Jugoslaviji ali po drugi svetovni vojni.

– Učnih vsebin, ki so vključevale tudi elemente državljanske vzgoje in kulture (npr. za politični in ustavni razvoj države) v osnovnošolskih in gimnazijskih učnih načrtih, je več pred letom 1991, po letu 1991 pa se le nekatere vsebine, ki se nanašajo na državo Slovenijo, in to v učnih načrtih poklicnih in strokovnih srednjih šol (pravice, ustave, uprava).

– V vseh učnih načrtih za zgodovino najbolj navodila (bistveno manj pa cilji in vsebine) nakazujejo pomen poznavanja domačega kraja oz. krajevne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo. Navodila v učnih načrtih za zgodovino so raznovrstna. Kažejo predvsem na pomembnost krajevne zgodovine za ilustracijo, razumevanje in pomnjenje zgodovinske učne vsebine, povezanost učne vsebine s poklici in nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja, pomembnost krožkov pri poglobljanju zgodovinskega znanja o krajevni zgodovini pred letom 1991. Po letu 1991 pa navodila kažejo pomen šolskih izbirnih ali prostovoljnih dejavnosti (npr. obiskovanje muzejev, ogledi spomenikov in arheoloških najdb) pri razvijanju odnosa do kulturne dediščine. V učnih načrtih za poklicne in strokovne srednje šole pa so posebna navodila, da bi morali učitelji povsod, kjer je mogoče, imeti za izhodišče obravnave učne snovi tudi krajevno zgodovino, kar je še posebej pomembno za državljansko vzgojo in kulturo.

Analiza zgodovinskih učbenikov od leta 1945 do leta 2005 je pokazala:

– Od 88 pregledanih učbenikov jih 14 vključuje nad 25 % slovenske zgodovine. Osnovnošolski učbeniki, ki so izšli po letu 1991, vključujejo več slovenske zgodovine in s tem več vsebin, ki se lahko nanašajo na krajevno zgodovino (vsakdanje življenje ljudi, slovenski kraji). Bistveno manj pa je slovenske zgodovine v srednješolskih učbenikih, ki so izšli po letu 1991, saj le nekateri vključujejo nad 25 % slovenske zgodovine. Izjema

je srednješolski učbenik (Otič, 1999), ki vključuje tudi poglavje o lokalni zgodovini, in je edini, ki vključuje krajevno zgodovino v naslovu poglavja.

– Učbeniki, ki so izšli po letu 1991, vključujejo več slikovnega gradiva, ki se nanaša na slovenske kraje, in sicer zlasti srednješolski učbeniki, osnovnošolski učbeniki pa so takšno slikovno gradivo vključevali že pred letom 1991. Slikovno gradivo se nanaša predvsem na kulturnozgodovinske znamenitosti in krajevne dogodke v glavnih slovenskih krajih. V večini učbenikov se največ slikovnega gradiva nanaša na Ljubljano.

– Nekateri učbeniki vključujejo tudi dodatno pisno gradivo, med njimi pa le šest osnovnošolskih učbenikov vključuje kratke pisne odlomke, ki se navezujejo na slovenske kraje (arheološke najdbe, običaji).

– Čeprav učbeniki vključujejo različne naloge, smo ugotovili, da je nalog, ki se nanašajo na domači kraj malo, čeprav bi jih bilo lahko več (glede na večji obseg slovenske zgodovine). Izjemi sta le osnovnošolski učbenik (Nešović, Prunk 1993) in srednješolski učbenik (Otič, 1999), ki vključujeta tudi posebno poglavje o krajevni zgodovini. Naloge se nanašajo na kulturnozgodovinske spomenike v domačem kraju ter na politično, gospodarsko, družbeno in kulturno zgodovino domačega kraja. V srednješolskih učbenikih pa tudi na vsakdanje življenje, delo z viri in druge dejavnosti v domačem kraju.

– Primerjava števila slikovnega gradiva z navzočnostjo slovenske zgodovine v osnovnošolskih učbenikih kaže, da število slikovnega gradiva, ki se nanaša na domači kraj, ni bilo odvisno od večje vključenosti slovenske zgodovine, ampak od stopnje oz. razredov. Večje število slikovnega gradiva je v 6. razredu osemletke in devetletke ter 7. razredu devetletke, kar je zelo ustrezno. Primerjava števila slikovnega gradiva z navzočnostjo slovenske zgodovine v srednješolskih učbenikih pa kaže, da je več slikovnega gradiva tudi zaradi večje vključenosti slovenske zgodovine v učbenikih, ki so izšli po letu 1995.

– Primerjava števila nalog, ki se nanašajo na domači kraj z vključenostjo slovenske zgodovine, pa je pokazala, da se število teh nalog ni povečalo zaradi večjega obsega slovenske zgodovine v osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih za zgodovino.

– Tako osnovnošolski kot srednješolski učbeniki za zgodovino premalo nakazujejo pomen krajevne zgodovine za razvijanje državljske vzgoje in kulture, razen že omenjenega srednješolskega učbenika (Otič, 1999), ki ima vključeno učbeniško besedilo, slikovno gradivo in naloge, ki se nanašajo na krajevno zgodovino.

Rezultati teoretične zgodovinske raziskave prinašajo dve ključni ugotovitvi. Zapišemo lahko, da so sestavljavci učnih načrtov in pisci učbenikov že od leta 1945 do leta 2005 poskušali vključiti krajevno zgodovino oz. preučevanje domačega kraja, in sicer v učnih načrtih kot posebne vsebine in navodila, v učbenikih za zgodovino pa v okviru učbeniškega besedila, slikovnega in dodatnega pisnega gradiva ter nalog. Druga ugotovitev pa je, da lahko nekateri primeri učnih načrtov (npr. Predmetni katalog za predmet: Družboslovje, 2002) in učbenikov (npr. Otič, 1999) predstavljajo že konkreten primer možnosti vključevanja krajevne zgodovine v pouk zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v Republiki Sloveniji. Čeprav rezultati deloma potrjujejo, da je bila večja pozornost namenjena krajevni zgodovini po osamosvojitvi Slovenije, pa ti rezultati pomenijo, da bo treba v prihodnosti nameniti krajevni zgodovini in preučevanju domačega kraja bistveno več pozornosti. Poleg regijske, državne in evropske razsežnosti bi se v osnovnošolskih in srednješolskih učnih načrtih morala kazati predvsem lokalna oz. krajevna razsežnost.

Celotna teoretična zgodovinska raziskava je pomembna za nadaljnje raziskovanje pouka zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v preteklosti, saj so lahko zbrani učni

načrti in učbeniki predmet bodočih zgodovinsko-pedagoških raziskav za druge vsebinske in metodične elemente v učnih načrtih in učbenikih oz. za preučevanje šolske zgodovine. Raziskava odpira še druga vprašanja o preučevanju krajevne zgodovine, in sicer npr. v kolikšni meri in na kakšen način je krajevna zgodovina dejansko prisotna pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah oz. v šolski praksi. To bi lahko pokazale empirične pedagoške raziskave.

Preučevanje krajevne zgodovine povečuje radovednost za raziskovanje kulturnih znamenitosti, opazovanje pokrajine in predmetov ter pri mladih spodbuja različne družbene vrednote, kot so prijaznost, prijateljstvo, solidarnost, družabništvo, tolerantnost, pravičnost, gostoljubnost itd. Mladi tako lažje postanejo aktivni posamezniki, ki se odgovorno vključujejo v poklicno življenje, družbo in lokalno skupnost, saj se zavedajo vrednot in enkratnosti domačega okolja.

Publikacija je namenjena raziskovalcem metodike pouka zgodovine v preteklosti, študentom za preučevanje didaktike zgodovine in bodočim raziskovalcem didaktike zgodovine, saj odpira vrsto vprašanj in odpira nove teme za raziskave, ki se nanašajo na predmetnike, učne načrte oz. programe ter zgodovinske učbenike. Namenjena pa je tudi piscem učnih načrtov in učbenikov za zgodovino, saj predlaga različne načine vključevanja krajevne zgodovine v osnovnošolski in srednješolski pouk.

V PRILOGI 1 JE OBJAVLJENA RAZISKAVA V CELOTI:

Trškan, Danijela. Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino : 1945-2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008, 258 str. ISBN 978-961-6648-13-4.

DRUGA PUBLIKACIJA (Mojca Kukanja-Gabrijelčič)

Druga publikacija je znanstvena monografija, ki je bila izdana v elektronski obliki in je na voljo na spletni strani: Kukanja-Gabrijelčič, Mojca. Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 148 str. ISBN 978-961-6648-17-2. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Projekt/lokalnazgodovina.pdf.

Publikacija prikazuje trenutno stanje zastopanosti lokalne zgodovine pri vseh družboslovnih učnih načrtih in učbenikih v devetletni osnovni šoli ter v programu gimnazija, razen pri učnih načrtih in učbenikih za zgodovino, saj je bila v okviru projekta že izdana raziskava za predmet zgodovina: Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005 (prva publikacija).

Glavni namen raziskave je bil ugotoviti vlogo, pomen in zastopanost vsebin lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih in učbenikih za osnovno šolo ter gimnazijo pri vseh obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih, razen pri predmetu zgodovina.

Raziskava je razdeljena na dve temeljni poglavji.

Prvo poglavje Rezultati in interpretacija – Lokalna zgodovina v učnih načrtih je analiza učnih načrtov za družboslovne predmete v devetletni osnovni šoli in splošni gimnaziji, ki ugotavlja in predstavlja zastopanost lokalne zgodovine v učnih načrtih in vseh njihovih elementih: učnih vsebinah, ciljih in medpredmetnih povezavah (Učni načrti za osnovno

šolo – obvezni družboslovni predmeti; Učni načrti za osnovno šolo – izbirni družboslovni predmeti; Učni načrti za gimnazijo – obvezni družboslovni predmeti; Učni načrti za gimnazijo – izbirne vsebine in dodatne dejavnosti; Povzetek glavnih ugotovitev analize učnih načrtov).

Drugo poglavje Analiza učbenikov za družboslovne predmete v devetletni osnovni šoli in v programu splošna gimnazija raziskuje in prikazuje konkretne vsebine lokalne zgodovine v izbranih učbenikih za družboslovne predmete, vključujoč predloge za praktične in miselne dejavnosti; poskuse in opazovanja, preko katerih naj bi učenci dobili realistične, celostne in doživljajske izkušnje. Del drugega poglavja vključuje poglobljeno analizo produktivnih vprašanj v neposredni povezavi z vsebinami lokalne zgodovine v izbranih učbenikih in nekaterih delovnih učbenikih (Rezultati in interpretacija – lokalna zgodovina v učbenikih; Družboslovni učbeniki za gimnazijo; Delež in vrste produktivnih vprašanj v izbranih učbenikih in nekaterih delovnih učbenikih v devetletni osnovni šoli; Povzetek glavnih ugotovitev analize učbenikov; Končni pregled učbenikov in delovnih učbenikov z vsebinsko-ciljnimi elementi zgodovine.

Z analizo učnih načrtov smo želeli prikazati, kakšni in predvsem kolikšni so načini vključevanja lokalne zgodovine v družboslovne predmete, ki naj bi poleg predmeta zgodovina navajali na pozitivno vrednotenje kulturne dediščine in razumevanje, vrednotenje lokalne zgodovine, iz katere bi svoja stališča razbohotili na nacionalno in svetovno raven.

Z analizo učnih načrtov smo želeli ugotoviti:

1. Ali so in kolikšna je zastopanost vsebinsko-ciljnih elementov s področja lokalne zgodovine v obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih v osnovni šoli in splošni gimnaziji?
2. Ali je nakazan vsebinsko-ciljni transfer v medpredmetnih povezavah z elementi lokalne zgodovine in kolikšna je vertikalna povezanost učnih vsebin z drugimi predmetnimi področji?
3. Katere so ključne problematične točke odprtosti obstoječih učnih načrtov iz vidika odkrivanja domačega kraja in poznavanja lastne zgodovinsko-kulturne identitete?
4. Nevralgično raziskovalno vprašanje: Ali so učni načrti za družboslovne predmete vsebinsko-ciljno (pre)skromni iz vidika vključenosti poznavanja in raziskovanja lokalne zgodovine? Kako lahko namreč težimo k poznavanju in razumevanju meddržavnih ter svetovnih odnosov, kultur in procesov, če ne gradimo na državljanski vzgoji in edukaciji, izhajajoč iz primarnega okolja, ki je izhodiščna točka za razvoj različnih sposobnosti, veščin, komunikacijo, participacijo ter soodgovornost v družbenem življenju naših otrok.

Z analizo izbranih učbenikov družboslovnih predmetov v osnovni šoli smo želeli prikazati vpletenost lokalne zgodovine na vsebinski ravni, pri vprašanjih in nalogah oz. napotkih za samostojno delo učenca. Zanimalo nas je predvsem, ali je didaktično besedilo dovolj aktualno in sili učenca k aplikaciji novega znanja v domače okolje in obratno. Pozorni smo bili predvsem na predloge za praktične in miselne dejavnosti; poskuse in opazovanja, preko katerih naj bi učenci dobili realistične, celostne in doživljajske izkušnje.

Z analizo učbenikov smo želeli poiskati odgovore na več vprašanj, in sicer:

5. Kakšna je kakovost učbenikov z vidika vpletenosti poznavanja domačega okolja in lokalne zgodovine?
6. Ali vprašanja in naloge v učbenikih spodbujajo učence k razmisleku, opazovanju, raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju in pri katerem predmetu je to najbolj zastopano?
7. Kolikšen je delež produktivnih vprašanj in nalog, ki učencem približajo vedenje o lastnem in družbenem življenju v domačem okolju?
8. Kolikšna je vrednost učbenikov z vidika konstrukcije znanja izhajajoč iz lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja učencev in kako se le-ta izkazuje glede na založbo, ki je učbenik izdala?

Na podlagi predstavljene problematike predmeta raziskave smo izpostavili naslednje hipoteze:

H1: Vloga in pomen lokalne zgodovine je v učnih načrtih za obvezne družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli slabo zastopana.

H2: Vsebinski transfer je v učnih načrtih slabo opredeljen, saj ne opozarja na prenos konkretnih podatkov in pojmov v življenje učenca. Vertikalna povezanost z drugimi predmetnimi področji je sicer nakazana, vendar slabo operacionalizirana.

H3: Odprtost učnih načrtov je iz vidika prilagajanja učnih vsebin, dejavnosti in drugega dobro zasnovana, saj so učni načrti fleksibilni in dovolj prožni za nadaljnjo umestitev elementov lokalne zgodovine v učni proces in šolski kurikulum.

H4: Učni načrti niso dovolj široko zasnovani v smislu konstrukcije znanja, izhajajoč iz lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja učencev.

H5: Kakovost družboslovnih učbenikov iz vidika vpletenosti poznavanja domačega okolja in lokalne zgodovine je slabša, saj vsebine in naloge oz. vprašanja v učbenikih ne vsebujejo pristopov, ki silijo učenca k identifikaciji z lastnim okoljem.

H6: Vprašanja in naloge v družboslovnih učbenikih usmerjajo učenčevo pozornost v raziskovanje domačega okolja predvsem v prvem in deloma drugem triletju pri pouku spoznavanja družbe, manj pa je vprašanj, ki spodbujajo učence k razmisleku, opazovanju, raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju.

H7: Delež produktivnih vprašanj in nalog v družboslovnih učbenikih in delovnih učbenikih je sorazmeroma majhen, saj so naloge predvsem neproduktivno naravnane.

H8: Vrednost učbenikov z vidika konstrukcije znanja, izhajajoč iz lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja otrok, je majhna. V omenjeni kategoriji so bolj kakovostni učbeniki izdani pri založbi DZS.

Raziskava je temeljila na analizi sodobnih učnih načrtov za družboslovne predmete ter družboslovnih učbenikov v osnovni šoli in splošni gimnaziji. Raziskava je potekala po naslednjih fazah: zbiranje in pregledovanje ter analiza učnih načrtov; pregled in analiza družboslovnih učbenikov (z delovnimi učbeniki); analiza, primerjava in vrednotenje izbranega didaktičnega gradiva in učil.

Osnovni raziskovalni metodi sta bili deskriptivna in eksplikativna neeksperimentalna metoda pedagoškega raziskovanja, ki je bila dopolnjena s tehniko analize izbranih vsebin. Deskriptivna in eksplikativna metoda sta bili uporabljeni pri analizi učnih načrtov, učbenikov in delovnih učbenikov v devetletni osnovni šoli in splošni gimnaziji. Pri izbranih učbenikih sta bili obe metodi dopolnjeni z analizo vsebine oz. nalog v izbranih družboslovnih učbenikih in delovnih učbenikih.

V analizo smo vključili 9 obveznih družboslovnih učnih načrtov za devetletno osnovno šolo, 13 učnih načrtov za družboslovno-humanistične izbirne predmete ter 9 učnih

načrtov za gimnazijo in 6 različnih obveznih in izbirnih vsebin za gimnazijo. Skupno analiza zajema 31 učnih načrtov, ki so jih pripravile predmetne kurikularne komisije in 6 različnih dejavnosti oz. vsebin, ki jih ponuja program gimnazija.

Učbeniška analiza je zajemala družboslovne učbenike in delovne učbenike, ki so samostojni ali sestavni del učbenika (učbeniški komplet). V raziskavo je bilo vključenih 91 učbenikov in delovnih učbenikov, od tega; 75 učbenikov in delovnih učbenikov družboslovnega sklopa za devetletno osnovno šolo (vključujoč tiste, ki so bili v rabi za časa osemletne osnovne šole in se še vedno uporabljajo) ter 16 učbenikov za gimnazijo.

Glede na dostopnost učnih načrtov za obvezne in izbirne družboslovne predmete v elektronski in tiskani obliki, smo izbrali in pregledali vse razpoložljive učne načrte za devetletno osnovno šolo in splošno gimnazijo. Učbenike pa smo izbrali naključno, z vnaprej zastavljenim ciljem po izboru najmanj enega učbenika za določen družboslovni predmet. Prav tako smo glede na dostopnost in različnost mnogoterih založb težili k temu, da so le-te v veliki meri zastopane pri vseh predmetih, začenši z najnovejšimi dostopnimi izdajami učbenikov. Vključili smo tudi starejše izdaje učbenikov, ki pripomorejo tudi k primerjavi, kako in koliko se je zasnovanost učbenikov spremenila, posodobila in prenovila.

SEZNAM ANALIZIRANIH UČNIH NAČRTOV

I. OSNOVNA ŠOLA

Obvezni družboslovni predmeti v devetletni osnovni šoli so vzeti iz spletne strani: http://mss.gov.si/si/delovna_podrocja/osnovnosolsko_izobrazevanje/program_devetletne_osnovne_sole/obvezni_predmeti.htm, avgust 2007:

1. Učni načrt: SLOVENŠČINA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA SLOVENŠČINO

(Martina Križaj Ortar et al.) za Prvo triletje; Drugo triletje; Tretje triletje.

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2005.

2. Učni načrt: ANGLEŠČINA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA ANGLEŠČINO

(Meta Grosman et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2004.

3. Učni načrt: SPOZNAVANJE OKOLJA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA SPOZNAVANJE OKOLJA

(Dušan Krnel et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2005.

4. Učni načrt: GOSPODINJSTVO

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA GOSPODINJSTVO

(Marija Lap Drozg et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2003.

5. Učni načrt: GEOGRAFIJA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA GEOGRAFIJO

(Jurij Kunaver et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2003.

6. Učni načrt: DRUŽBA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA DRUŽBO

(Janez Bogataj et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2003.

7. Učni načrt: DRŽAVLJANSKA VZGOJA IN ETIKA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA DRŽAVLJANSKO VZGOJO IN ETIKO

(Janez Justin et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2002.

8. Učni načrt: LIKOVNA VZGOJA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA LIKOVNO VZGOJO

(Tonka Tacol et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2004.

9. Učni načrt: GLASBENA VZGOJA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA GLASBENO VZGOJO

(Breda Oblak et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2004.

Izbirni predmeti družboslovno-humanističnega sklopa v devetletni osnovni šoli so vzeti iz spletne strani: http://mss.gov.si/si/delovna_podrocja/osnovnosolsko_izobrazevanje/program_devetletne_osnovne_ole/izbirni_predmeti.htm, avgust 2007:

10. Učni načrt: VERSTVA IN ETIKA (izbirni predmet)

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA VERSTVA IN ETIKO

(Marko Kerševan et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2005.

11. Učni načrt: ŽIVLJENJE ČLOVEKA NA ZEMLJI (izbirni predmet)

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA GEOGRAFIJO

(Jurij Kunaver et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2004.

12. Učni načrt: DRŽAVLJANSKA KULTURA (izbirni predmet)

PREDMETNA SKUPINA ZA DRŽAVLJANSKO VZGOJO IN ETIKO (ETIKO IN DRUŽBO)

(Janez Justin et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2005.

13. Učni načrt: RAZISKOVANJE DOMAČEGA KRAJA IN VARSTVO NJEGOVEGA OKOLJA (izbirni predmet)

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA GEOGRAFIJO (Jurij Kunaver et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2004.

14. Učni načrt: KAJ NAM GOVORIJO UMETNINE (izbirni predmet)

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO

(Nataša Golob et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2002.

15. Učni načrt: LJUDSKI PLESI (izbirni predmet)

(Henrik Neubauer et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2002.

16. Učni načrt: **TURISTIČNA VZGOJA** (izbirni predmet)
DELOVNA SKUPINA (Nevenka Cigler et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2004.

17. Učni načrt: **FILOZOFIJA ZA OTROKE** (izbirni predmet)
PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA FILOZOFIJO
PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA DRŽAVLJANSKO VZGOJO IN ETIKO
(Janez Justin et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2006.

18. Učni načrt: **PLESNE DEJAVNOSTI** (izbirni predmet) - Ples, Ljudski plesi, Starinski in družabni plesi
(Henrik Neubauer et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2002.

19. Učni načrt: **VZGOJA ZA MEDIJE** (izbirni predmet) - TISK, RADIO, TELEVIZIJA
PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA VZGOJO ZA MEDIJE
(Manca Košir et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2006.

20. Učni načrt: **OBLIKA IN SLOG** (izbirni predmet)
PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO
(Nataša Golob et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2002.

21. Učni načrt: **ŽIVLJENJE, UPODOBLJNO V UMETNOSTI** (izbirni predmet)
PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO
(Nataša Golob et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2002.

22. Učni načrt: **SLOVENŠČINA** (izbirni predmeti) - LITERARNI KLUB IN ŠOLSKO NOVINARSTVO
PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA SLOVENŠČINO
(Matija Kmecl et al.)

Izdala in založila: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, 2003.

II. SPLOŠNA GIMNAZIJA

Učni načrti družboslovnih predmetov v programu splošna gimnazija so vzeti iz spletne strani: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi/gimnazija/ucni_nacrti.htm, avgust 2007:

23. Učni načrt: **SLOVENŠČINA**

Učni načrt za slovenščino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998.

24. Učni načrt: **ANGLEŠČINA**

Učni načrt za angleščino je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998.

25. Učni načrt: **SOCIOLOGIJA**

Učni načrt za sociologijo je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998.

26. Učni načrt: UMETNOSTNA ZGODOVINA

Učni načrt za umetnostno zgodovino je bil sprejet na 15. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 7. 5. 1998.

27. Učni načrt: GEOGRAFIJA

Učni načrt za geografijo je bil sprejet na 15. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 7. 5. 1998.

28. Učni načrt: GLASBA

Učni načrt za glasbo je bil sprejet na 28. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 13. 5. 1999.

29. Učni načrt: PSIHOLOGIJA

Učni načrt za študij okolja je bil sprejet na 14. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 26. 3. 1998.

30. Učni načrt: LIKOVNO SNOVANJE - LIKOVNA UMETNOST

Učni načrt za likovno umetnost (umetnostna zgodovina in likovno snovanje) je bil sprejet na 15. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 7. 5. 1998.

31. Učni načrt: ŠTUDIJ OKOLJA

Učni načrt za študij okolja je bil sprejet na 29. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 8. 7. 1999.

32.– 37. učni načrti: DODATNE DEJAVNOSTI: Državljska kultura; Kulturno-umetniške vsebine; PSD - Prostovoljno socialno delo, Verstva in etika; Arheologija; Vzgoja za mir, družino in nenasilje.

SEZNAM ANALIZIRANIH UČBENIKOV

Seznam učbenikov je predstavljen po predmetih.

I. SPOZNAVANJE NARAVE (OKOLJA) IN SPOZNAVANJE DRUŽBE (DRUŽBA)

1. Vrščaj, D., Strgar, J., Hrvatinić, D., Udir, V., Pretnar, S. (2001). Narava in družba 1. Delovni učbenik za 1. razred osemletne osnovne šole. 1. zvezek. Ljubljana: DZS.
2. Vrščaj, D., Strgar, J., Hrvatinić, D., Udir, V., Pretnar, S. (2001). Narava in družba 1. Delovni učbenik za 1. razred osemletne osnovne šole. 2. zvezek. Ljubljana: DZS.
3. Petauer, M., Prevolšek, V., Šalej, D., Vovk Korže, A. (2002). Odkrivam svoje okolje 1. Delovni učbenik za 1. razred devetletne osnovne šole - 1. del. Ljubljana: Rokus.
4. Petauer, M., Prevolšek, V., Šalej, D., Vovk Korže, A. (2002). Odkrivam svoje okolje 1. Delovni učbenik za 1. razred devetletne osnovne šole - 2. del. Ljubljana: Rokus.
5. Hergan, I., Kolar, M., Kovač, T. (2003). Dotik okolja 1. Učbenik za spoznavanje okolja v prvem razredu 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga.
6. Kralj Hrvatinić, D., Strgar, J., Udir, V., Vrščaj, D. (1999). Opazujem, raziskujem, razmišljam. Učbenik za spoznavanje okolja v 1. razredu. Ljubljana: DZS.
7. Martinčič, M., Adamič, M., Dabsch, J., Jarolim, F., Svolba, E. (2000). Spoznavanje narave in družbe za 2. razred osnovne šole. Delovni učbenik. Ljubljana: DZS.
8. Antič, M., Bajd, B., Ferbar, J., Grgičević, D., Krnel, D., Pečar, M. (2003). Od doma do šole 2. Spoznavanje narave in družbe za 2. razred osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan.
9. Antič, M., Bajd, B., Ferbar, J., Grgičević, D., Krnel, D., Pečar, M. (2005). Okolje in jaz 3. Spoznavanje okolja za 3. razred osnovne šole. Učbenik. Ljubljana: Modrijan.
10. Umek, M., Janša Zorn, O., Košak, M. (1997). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Spoznavanje družbe za 4. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.

11. Umek, M., Janša Zorn (2006). Družba in jaz. Družba za 4. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
12. Arko, P., et. al. (2004). Družba za četrtošolce. DRUŽBA; učbenik za družbo v 4. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: i2 družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje d.o.o.
13. Bogataj, J., Hazler, V., Budnar, M. Ivanšek, D., Zabukovec, M. (2000). Z družbo v družbo 4. Učbenik za spoznavanje družbe za 4. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
14. Bogataj, J., Hazler, V., Budnar, M. Ivanšek, Lipovšek, I., Zabukovec, M. (2001). Z družbo v družbo 5. Učbenik za spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
15. Hriberšek Balkovec, E., et. al. (2003). DRUŽBA 4. Učbenik za 4. razred devetletke. Ljubljana: DZS:
16. Ocepek, R., Smolej, I., Petkovšek, Z. (2000). Spoznavajmo naravo 4. Ljubljana: DZS.
17. Košak, M., Janša Zorn, O., Umek, M. (2002). Tu sem doma 2. Naravne enote Slovenije. Spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
18. Tomšič, Ž., Večerič, D., Zornik, L. (2003). DRUŽBA. Jaz, ti, mi vsi. Učbenik za družbo v petem razredu 9-letne osnovne šole in spoznavanje družbe v četrtem razredu 8-letne osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

II. GEOGRAFIJA

19. Brinovec, S., Košak, M. (1998). PLANET ZEMLJA IN EVROPA: Zemljepis za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
20. Senegačnik, J., Drobnjak, B., Otič, M. (1998). Živim v Evropi. Zemljepis za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
21. Kolenc Kolnik, K., Otič, M., Vovk, A. (1998). Sodobni svet. Geografija za 7. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
22. Bahar, I., Košak, M. (2000). GEOGRAFIJA 7. Za sedmi razred 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
23. Senegačnik, J., Drobnjak, B. (2003). Spoznavamo Evropo in Azijo. Geografija za 7. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
24. Senegačnik, J., Drobnjak, B., Otič, M. (2000). Živim v Sloveniji. Geografija za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
25. Račič, J., Večerič, D. (2002). Geografija za osmi razred 8-letne osnovne šole in deveti razred 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

III. SLOVENSKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST

26. Medved Udovič, V., Jamnik, T. (2000). S slikanico se igram in učim. Učbenik za pouk slovenščine za prvi razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
27. Grginič, M., Medved Udovič, V., Saksida, I. (2000). Na mavrico po pravljico. Berilo za 1. razred osnovne šole in 2. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Založba Izolit.
28. Porenta, A. (1998). Slovenski jezik 2. Delovni učbenik za 2. razred osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga.
29. Medved Udovič, V., Zrimšek, N. (2002). S slikanico se igram in učim. Slovenščina za tretji razred 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
30. Kenda, J., Jakob., Blažič, M., Lango J., Frigelj, J., Hodnik, I. (2007). Svet iz besed 4. Berilo za 4. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.

31. Jeretina Anžin, D., Hrovat, S., Javh, N. (2006). Znanca ali uganka 4. Samostojni delovni učbenik Slovenščine za 4. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
32. Golob, B., Kordigel, M., Saksida, I. (2002). Babica, ti loviš. Berilo za četrti razred 9-letne in tretji razred 8-letne osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
33. Kapko, D., Cajhen, N., Drusany, N., Križaj Ortar, M., Beštner Turk, M. (2007). Gradim slovenski jezik 5. Učbenik za slovenščino v petem razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.
34. Šubic, D., Bitenc, F. (2003). Hej, hoj, ostani z menoj. Učbenik za pouk slovenščine v petem razredu devetletne in četrtem razredu osemletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
35. Kapko, D., Cajhen, N., Drusany, N., Križaj Ortar, M., Beštner Turk, M. (2007). Gradim slovenski jezik 6. Učbenik za slovenščino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.
36. Blažič, M., Cigut, N., Kenda, J., Megloič, D., Seliškar, M., Svetina, P. (2004). Svet iz besed 6. Samostojni delovni učbenik za branje v 6. razredu devetletne osnovne šole in 5. razredu osemletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
37. Blažič, M., Bošnjak, B., Kenda, J., Meglič, D., Žveglič, M., Svetina, P. (2002). Svet iz besed 7. Delovni učbenik za branje v 7. razredu devetletne osnovne šole in 6. razredu osemletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
38. Drusany, N., Cajhen, N., Kapko, D., Križaj Ortar, M., Beštner Turk, M. (2007). Slovenščina za vsak dan 7. Učbenik za slovenščino v sedmem razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.
39. Drusany, N., Cajhen, N., Kapko, D., Križaj Ortar, M., Beštner Turk, M. (2007). Slovenščina za vsak dan 8. Učbenik za slovenščino v osmem razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.
40. Blažič, M., Kenda, J., Žveglič, M., Svetina, P. (2005). Svet iz besed 8. Samostojni delovni učbenik za branje v 8. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
41. Drusany, N., Cajhen, N., Kapko, D., Križaj Ortar, M., Beštner Turk, M. (2007). Slovenščina za vsak dan 9. Učbenik za slovenščino v devetem razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.
42. Blažič, M., Bošnjak, B., Kenda, J., Žveglič, M., Svetina, P. (2003). Svet iz besed 9. Samostojni delovni učbenik za branje v 9. razredu devetletne osnovne. Ljubljana: Rokus.

IV. DRŽAVLJANSKA VZGOJA IN ETIKA

43. Černič Isten9ič, M et. al. (1999). Državlјanska vzgoja in etika. Učbenik za 7. razred. Ljubljana: i2 družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje d.o.o.
44. Miharčič-Hladnik, M., Peček-Čuk, M., Devjak, T. (1998). Etika in družba. Učbenik za 7. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS.
45. Miharčič-Hladnik, M., Peček-Čuk, M., Devjak, T. (2004). Državlјanska vzgoja in etika. Učbenik za državlјansko vzgojo in etiko v 7. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
46. Miharčič-Hladnik, M., Peček-Čuk, M., Devjak, T. (2004). Državlјanska vzgoja in etika. Učbenik za državlјansko vzgojo in etiko v 8. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
47. Rot, A. (1997). Etika in družba za osnovno šolo. Ljubljana: Modrijan.

V. GLASBENA VZGOJA

48. Pesek, A. (2002). Glasba 1. Zapijmo, zaigramo in zaplešimo. Delovni učbenik za 1. razred 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga.

49. Pesek, A. (2003). Glasba 2. Z igro v glasbeni svet. Delovni učbenik za 2. razred 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga
50. Oblak, B., Prelog, M. (2005). Glasbena slikanica 3. Učbenik za 3. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS:
51. Pesek, A. (2004). Glasba 4. Delovni zvezek za 4. razred 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga.
52. Oblak, B. (2003). Moja glasba 5. Delovni zvezek za glasbeno vzgojo v 4. razredu osemletne in 5. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Založba Izolit.
53. Andabaka, L., Kovačič, M., Lotrič, B., Stefanija, L., Škrjanc, R. (2005). Glasbeno popotovanje 5. Učbenik za pouk glasbe v 5. razredu 9-letne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
54. Oblak, B. (2004). Moja glasba 6. Delovni zvezek za glasbeno vzgojo v 5. razredu osemletne in 6. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Založba Izolit.
55. Oblak, B. (2003). Glasba do 18. stoletja. Učbenik za glasbeno vzgojo v 7. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
56. Oblak, B. (2004). Glasba v 18. in 19. stoletju. Učbenik za glasbeno vzgojo v 8. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
57. Oblak, B. (2002). Glasba v 20. stoletju. Učbenik za glasbeno vzgojo v 9. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.

VI. LIKOVNA VZGOJA

58. Tacol, T. (2001). Likovne igrarije 1. Učbenik za likovno vzgojo v 1. razredu osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: Debora založništvo.
59. Tacol, T. (2002). Likovne igrarije 2. Učbenik za likovno vzgojo v 2. razredu osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: Debora založništvo.
60. Tacol, T. (2003). Likovne igrarije 3. Učbenik za likovno vzgojo v 3. razredu osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: Debora založništvo.
61. Tacol, T., Tomšič Čerkez, B. (2005). Likovno izražanje 4. Učbenik za likovno vzgojo v 4. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: Debora založništvo.
62. Tacol, T. (2000). Likovno izražanje. Učbenik za 5. razred. Ljubljana: DEBORA.
63. Tepina, B. (2006). Spoznajmo likovni svet. Likovna vzgoja za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
64. Tacol, T., Tomšič Čerkez, B. (2006). Likovno izražanje. Učbenik za likovno vzgojo za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DEBORA.
65. Ciuha, P. (2006). Likovna vzgoja 7. Učbenik za likovno vzgojo v 7. razredu osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
66. Tacol, T., Frelih, Č., Muhovič, J. (2004). Likovno izražanje. Učbenik za likovno vzgojo za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Debora založništvo.
67. Tacol, T., Frelih, Č., Muhovič, J. (2004). Likovno izražanje. Učbenik za likovno vzgojo za 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DEBORA.

VII. IZBIRNI PREDMETI

A. LIKOVNO SNOVANJE

68. Tacol, T., Frelih, Č., Muhovič, J. (2003). Likovno izražanje in Likovno snovanje 1. Učbenik za likovno vzgojo v 7. razredu devetletne osnovne šole. Učbenik za izbirni predmet likovno snovanje v 7. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Debora založništvo.

69. Tacol, T., Frelj, Č., Muhovič, J. (2004). Likovno snovanje I. Učbenik za izbirni predmet likovno snovanje I za 7. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DEBORA.
70. Tacol, T., Frelj, Č., Muhovič, J. (2002). Likovno snovanje II Učbenik za izbirni predmet likovno snovanje II za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DEBORA.
71. Tacol, T., Frelj, Č., Muhovič, J. (2004). Likovno snovanje III. Učbenik za izbirni predmet likovno snovanje III za 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DEBORA..

B. SODOBNA PRIPRAVA HRANE

72. Koch, V. (2003). Sodobna priprava hrane. Učbenik za izbirni predmet v 7., 8. in 9. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.

C. UMETNOSTNA ZGODOVINA

73. Golob, N. (2006). Življenje upodobljeno v umetnosti. Učbenik za izbirni predmet umetnostna zgodovina v 7., 8. ali 9. razredu šole. Ljubljana: Modrijan.

D. ČLOVEK IN ZEMLJA

74. Popit, S., Resnik Planinc, T. (2004). Življenje človeka na Zemlji. Učbenik za izbirni predmet človek in Zemlja v 8. razredu 9-letne osnovne šole. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

E. RETORIKA

75. Zidar Gale, T., Ž. Žagar, I., Žmavc, J., Pirc, V. (2007). Retorika. Uvod v govorniško veščino. Učbenik za retoriko kot obvezni izbirni predmet v 9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: i2.

IZBRANI DRUŽBOSLOVNI UČBENIKI V PROGRAMU SPLOŠNA GIMNAZIJA

VIII. GEOGRAFIJA

76. Kunaver, J. (1995). Obča geografija. Učbenik za geografijo v 1. letniku gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Ljubljana: DZS.
77. Brinovec, S., Drobnjak, B., Pak, M., Senegačnik, J. (1998). Geografija Evrope. Učbenik za pouk geografije v 2. in 3. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
78. Gams, I. (1996). Geografske značilnosti Slovenije. Učbenik za pouk geografije v 3. letniku gimnazije in za dijake v 4. letniku, ki bodo opravljali maturo iz predmeta geografija. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
79. Likar, M., Popit, S., Šturm, S. (2006). Geografske značilnosti Slovenije-učbenik za 3. letnik gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Ljubljana: Mladinska knjiga.

IX. FILOZOFIJA

80. Miščević, N. e tal. (2002). Filozofija za gimnazije. Učbenik za filozofijo za 3. ali 4. letnik gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

X. PSIHOLOGIJA

81. Kompare, A. et al (2002). UVOD V PSIGOLOGIJO. Učbenik za psihologijo v 2. letniku gimnazijskega in srednjega izobraževanja. Ljubljana: DZS.

82. Kompare, A. et al (2002). PSIGOLOGIJA, Spoznanja in dileme. Učbenik za psihologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: DZS.

XI. SLOVENŠČINA - KNJIŽEVNOST

83. Erhatic, B. (2007). Književnost v 1. in 2. letniku gimnazije. Priročnik za maturo. Maribor: Založba Obzorja.
84. Krakar Vogel, B., et al. (2000). Branja 1. Učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih šol. Ljubljana: DZS.
85. Kos, J. (2000). Svet književnosti 1. Maribor: Založba obzorja.
86. Krakar Vogel, B., et al. (2001). Branja 2. Učbenik za slovenščino v 2. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih šol. Ljubljana: DZS.
87. Kos, J., Virk, T., Barbarič, N. (2001). Svet književnosti 2. Učbenik za slovenščino-književnost v 2 .letniku gimnazij in srednjih tehniških oz. strokovnih šol. Maribor: Založba Obzorja.
88. Bešter Turk, M., et. al. (2001). Na pragu besedila 3. Učbenik za slovenščino-jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol. Ljubljana: Rokus Klett.
89. Bešter Turk, M., et. al. (2002). Na pragu besedila 4. Učbenik za slovenski jezik v 4. letniku gimnazijskega in srednje tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Ljubljana: Rokus Klett.

XII. SOCIOLOGIJA

90. Barle, A. et al (2004). SOCIOLOGIJA. Učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: DZS.
91. Barle, A. et al (2003). Uvod v SOCIOLOGIJO. Učbenik za sociologijo v 2. oz 3. letniku gimnazijskega in srednje tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Ljubljana: DZS

Glavne ugotovitve teoretične raziskave v drugi publikaciji so predstavljene v nadaljevanju.

Ugotovili smo, da je zastopanost vsebine lokalne zgodovine v učnih načrtih in učbenikih (pre)skromna in vsebinsko-ciljno pomanjkljivo poudarjena. Vendar moramo pri tem izpostaviti predvsem problem vloge in pomena lokalne zgodovine, ki je, po rezultatih raziskave sodeč, premalo upoštevan ali neupoštevan tako na ravni kurikula kot tudi vsebin in nalog v učbenikih pri različnih družboslovnih predmetih v osnovni šoli in gimnaziji. V učbenikih smo zasledili nekaj poudarkov s področja lokalne zgodovine, in sicer v učbenikih za Spoznavanje narave in družbe ter za izbirni predmet Turistična vzgoja.

Glede na vnaprej postavljene raziskovalne hipoteze, v nadaljevanju izpostavljamo pomembnejše sklepne ugotovitve izbora nekaterih trditev:

I. Vloga in pomen lokalne zgodovine je v učnih načrtih za obvezne družboslovne predmete v osnovni in srednji šoli slabo zastopana.

Analiza obstoječih učnih načrtov kaže, da so učni načrti pomanjkljivi oz. skromni iz vidika vključenosti lokalne zgodovine oz. preučevanja in dožemanja ožjega družbeno-socialnega okolja, v katerem učenec živi. Pomanjkljivosti so v vsebinah, ki ne povezujejo učenčevega dožemanja sveta in procesov, ki se v njem odvijajo, z domačim

okoljem. Prav tako je vloga lokalne zgodovine zanemarljiva pri osveščanju in vrednotenju slovenske zgodovine, kulturne dediščine, državljske vzgoje in kulture. Lokalna zgodovina bi bila lahko vključena pri vseh družboslovnih predmetih (in ne zgolj pri družbi) ter na vseh stopnjah osnovnega in srednjega šolanja. Prav tako bi bilo veliko bolj smiselno umestiti nekatere vsebine, ki vključujejo elemente zgodovine, poznavanja okolja in družbenih procesov, vertikalno, s poudarkom na preučevanju domačega okolja. Učni načrti naj bi smiselno vključevali medpredmetne teme, kot so državljska vzgoja, okoljska vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija, antropologija, sociologija ipd. Učni načrti naj bi bili zasnovani veliko bolj odprto, da bi nudili možnost različne izbirnosti, ki naj bi težila predvsem k poznavanju zgodovine, značilnosti, tradicije, kulture, razvoja in osebnosti, ki so zaznamovale domače okolje in nadaljnje razumevanje teh odnosov v širšem družbenem okolju. Medpredmetne povezave so v vseh učnih načrtih nakazane (korelacija z drugimi predmeti), vendar ne na specifično vsebinski ravni. Čeprav nekateri družboslovni predmeti težijo k širjenju slovenske kulturno-zgodovinske dediščine, zavesti in nacionalne pripadnosti, so vsebine in cilji še vedno preširoko zasnovani. Morali bi namreč izhajati iz poznavanja, razumevanja in vrednotenja kulturne dediščine na lokalni ravni, iz katere bi razvijali in razumeli sodobne poglede na večkulturno evropsko in svetovno okolje. Na podlagi analiziranih učnih načrtov ugotavljamo, da so le-ti zasnovani precej široko, kar se tiče poznavanja in razumevanja okolja, v katerem učenci živijo. Vsebinski sklopi in učni cilji namreč poudarjajo poznavanje splošnih slovenskih značilnosti in procesov, manj pa lastnega okolja in dejavnikov s posledicami, ki so nastajali oz. se še vedno odvijajo v naši neposredni bližini.

II. Učbeniki in delovni učbeniki ne vključujejo nalog in vprašanj s področja poznavanja in raziskovanja lokalne zgodovine.

Učbenike smo natančno pregledali in izločili vsa vprašanja in naloge, ki zajemajo cilje s področja poznavanja in umeščenosti lokalne zgodovine. Na podlagi analiziranih učbenikov ugotavljamo, da jih le peščica vsebuje konkretne vsebine in naloge s področja raziskovanja in spoznavanja domačega okolja oz. domače zgodovine. Vendar so kljub svoji skromni zasedbi, učbeniki, ki vsebujejo naloge s področja lokalne zgodovine (predvsem učbeniki za spoznavanje narave in družbe), bogati po številu nalog in vprašanj. Ugotavljamo, da je v povezavi z lokalno zgodovino največ vprašanj in nalog usmerjevalnega tipa, ki so tudi na najnižjem spoznavnem nivoju, najmanj pa je vprašanj in nalog za obdelovanje kvantitativnih podatkov, kar je za družboslovno področje tudi razumljivo. Problematična je predvsem majhna zastopanost primerjalnih in problemskih vprašanj, ki bi morala biti v večji meri vključena v sodoben družboslovni učbenik. Ta vprašanja namreč izhajajo iz izkustvenega učenja, problemske situacije in imajo vse elemente dobrega razumevanja, analiziranja in vrednotenja domačega okolja v primerjavi s širšim državnim, mednarodnim in svetovnim okoljem.

III. Naloge in vprašanja ne spodbujajo učencev k razmisleku, opazovanju, raziskovanju in analiziranju obstoječih pojavov v domačem okolju.

Presoja didaktične ustreznosti in kakovosti učbenikov je temeljila na ugotavljanju kakovosti produktivnih vprašanj, ki se pojavljajo v učbenikih in katera se nanašajo na področje lokalne zgodovine. Na podlagi prikazanih rezultatov analize produktivnih vprašanj v izbranih učbenikih in delovnih učbenikih za družboslovne predmete sklepamo, da še vedno prevladujejo pristopi, ki učenca usmerjajo zgolj k opazovanju oz. razumevanju pojavov in procesov, ki ga obdajajo.

Gre predvsem za široko uporabnost najbolj enostavnih vprašanj, ki usmerjajo učenčevo pozornost in temeljijo na »nižjih« spoznavnih ciljih oz. vprašanjih nižje ravni. Pri tem ne gre za uravnoteženost med izobraževalnimi cilji, saj so na podlagi analize produktivnih vprašanj le-ta osredotočena na nižje stopnje (znanje in razumevanje). Akcijska vprašanja in naloge, ki sledijo usmerjevalnim, so tista z veliko vzgojno vrednostjo; gre namreč za akcijsko-raziskovalno delo učencev; izkustveno učenje; ugotavljanje posledic dejanj ipd. To so vprašanja in naloge, ki sprašujejo po posledici in katera so pri preučevanju lokalne zgodovine izredno pomembna, saj postavljajo v ospredje višje miselne procese in akcijsko-raziskovalno delo učencev.

Didaktična vrednost omenjenih vprašanj bi bila večja, če bi mednje vnesli tudi naloge in vprašanja za razmislek; iskanje povezav; izražanje svojih misli in spoznanj na podlagi dobrega razumevanja in poznavanja tematske problematike; sklepanje; pojasnjevanje; razlaganje; oblikovanje domnev; iskanje rešitev; postavljanje hipotez; reševanje problemov itd.

IV. Učni načrti in učbeniki niso zasnovani v smislu konstrukcije znanja, izhajajoč iz lastnih izkušenj, spoznanj, vrednot in domačega okolja učencev.

Na podlagi analiziranih nalog in vprašanj z vidika samostojnega izkustvenega dela učencev ugotavljamo, da je največ nalog usmerjenih k spodbujanju: dela na terenu (v neposrednem stiku z domačim okoljem), kjer je v ospredju opazovanje z različnimi vrstami pridobivanja informacij. Menimo, da so učbeniki in delovni učbeniki iz vidika didaktično-metodične kakovosti premalo problemsko naravnani. Mladim je namreč potrebno omogočiti čimbolj pristne stike z moralnimi, kulturno-estetskimi, zgodovinskimi in drugimi problemskimi situacijami, da bi samostojno in kritično spoznavali njihovo pomembnost, vrednotno zavest in življenjska vodila nadaljnjega ravnanja.

Lokalna zgodovina je pomembna tudi iz vidika raziskovanja domačega okolja in neposrednega izkustvenega učenja, ki ga pri tem doživijo njegovi pripadniki. Kajti le na podlagi izkustva in temeljnega razumevanja procesov domačega okolja, se lahko učenci zavedajo pomembnosti svoje vloge, pripadnosti in moči delovanja v domačem kraju za njegov nadaljnji razvoj.

Publikacija je namenjena predvsem osnovnošolskim in srednješolskim učiteljem ter drugim strokovno-pedagoškim delavcem, študentom in raziskovalcem.

V PRILOGI 2 JE OBJAVLJENA RAZISKAVA V CELOTI:

Kukanja-Gabrijelčič, Mojca. Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 148 str. ISBN 978-961-6648-17-2. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Projekt/lokalnazgodovina.pdf.

TRETJA PUBLIKACIJA

Tretja publikacija je znanstvena monografija, ki je bila izdana v 500 izvodih z naslovom: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4 in je bila ponatisnjena v letu 2008 še v 250 izvodih (Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. 1. ponatis. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4).

Monografija prikazuje vlogo lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih (zgodovina, geografija, slovenščina, likovna umetnost, spoznavanje okolja, družba, državljanska vzgoja in etika, sociologija, družboslovje idr.) ter pomen lokalne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo. Na drugi strani pa prikazuje tudi možne učne strategije, oblike in metode ter še posebej naloge, ki so primerne za obravnavo lokalne zgodovine oz. preučevanje domačega kraja pri rednem in izvenšolskem pouku, s pomočjo katerih učenci razvijajo državljanske kompetence.

Publikacija vsebuje pet poglavij.

Prvo poglavje Lokalna zgodovina v šoli ugotavlja vlogo in pomen lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih (Vloga lokalne zgodovine, Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno šolo, Lokalna zgodovina v učnih načrtih za srednjo šolo, Lokalna zgodovina v šoli v naravi, Državlјanska vzgoja in kultura).

Drugo poglavje Učne oblike, metode in načini preučevanja lokalne zgodovine predstavlja različne načine preučevanja, ki jih poudarjajo družboslovni učni načrti (Samostojno delo, Sodelovalno skupinsko delo, Projektno delo, Raziskovalno delo, Reševanje problemov, Diskusija, Igra vlog, Ekskurzija, Terensko delo, Muzejsko delo).

Tretje poglavje Učenje z odkrivanjem lokalne zgodovine prikazuje osnovno metodo dela pri učenju z odkrivanjem, glavne tematike in objekte preučevanja (Vloga terena, Odkrivanje z lastnimi očmi, Učenje z odkrivanjem, Zgodovinske terenske metode, Vsebine in objekti preučevanja, Preučevanje virov, Terenske in avtentične naloge).

Četrto poglavje Primeri preučevanja zgodovine domačega kraja in okolice prinaša konkretne primere za preučevanje različnih zgradb in objektov ter različne naloge za preučevanje domačega kraja (Arheološki ostanki, Cerkve in samostani, Gradovi in grajske stavbe, Industrijske zgradbe, Parki in vrtovi, Predmeti, Ulice, Zgradbe in objekti, Arhivsko gradivo, Muzejsko gradivo, Pisno gradivo, Slikovno gradivo, Ustno gradivo, Informacijsko–komunikacijsko gradivo, Naloge, ki se nanašajo na domači kraj, Naloge, ki se nanašajo na slovensko prepoznavnost).

Peto poglavje Preverjanje in ocenjevanje znanja o lokalni zgodovini poskuša predstaviti klasično in alternativno ocenjevanje s konkretnimi primeri ocenjevanja raznovrstnih končnih izdelkov učencev (Tehnika točkovanja in tehnika klasifikacije, Primeri alternativnega preverjanja in ocenjevanja).

Monografija se zaključuje z razloženimi uporabljenimi pojmi ter seznamom literature in virov za učitelje.

Monografija prinaša naslednje ugotovitve:

Lokalna zgodovina, še posebej pa vsebine, ki se nanašajo na domači kraj ali pokrajino, so vključene pri številnih predmetih v osnovni šoli: spoznavanje okolja, družba, državljanska vzgoja in etika, zgodovina, geografija, glasbena vzgoja, (slovenščina predstavlja slovenski jezikovni prostor), bistveno manj pa v srednji šoli: likovna umetnost, zgodovina v okviru predmeta družboslovje, sociologija, študij primera za maturo v okviru predmeta geografija.

Pomen družboslovnih vsebin, ki se nanašajo na naravo oz. okolje ter družboslovnih dejavnosti v šoli v naravi, se povečuje, kar dokazujejo tudi učne vsebine in cilji v učnih načrtih pri obveznih in zlasti pri izbirnih družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli.

Ugotovili smo, da neposredno pravih vsebin lokalne zgodovine ravno v učnih načrtih zgodovine ni zaslediti, razen pri nekaterih učnih ciljih in vsebinah v devetletni osnovni

šoli v 4. razredu (družba) in 6. razredu (zgodovina) ter pri zgodovini v okviru predmeta družboslovje v poklicnih šolah. Pri internem delu splošne mature za zgodovino pa je le izbirna možnost za vključevanje ekskurzij po Sloveniji. Zato predlagamo vključitev vsebin lokalne zgodovine pri izbirnih predmetih ali v okviru izvenšolskega pouka, saj poznavanje in preučevanje lokalne zgodovine prispeva k temu, da se učenci zavedajo vrednot tako domačega kraja kot tudi slovenske pokrajine in razvijajo pozitiven odnos do dediščine v Sloveniji. Ravno tako predlagamo vključevanje lokalne zgodovine v učni načrt zgodovine v osnovni in srednji šoli pri vseh učnih temah.

Na podlagi analize družboslovnih učnih načrtov, učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov lahko ugotovimo, da se teme, ki so vključene v šoli v naravi in pri preučevanju domačega kraja, najpogosteje nanašajo na naravno-geografske značilnosti, naravno in kulturno dediščino, sociološko in okoljevarstveno področje ter skrb za prihodnost Slovenije. Šola v naravi predstavlja najenostavnejšo možnost za spoznavanje, preučevanje in raziskovanje domačega kraja ter je osnova za preučevanje širšega prostora. Družboslovne dejavnosti in programi, ki jih predlaga Center šolskih in obšolskih dejavnosti v Sloveniji, lahko osnovne in srednje šole uporabijo, spremenijo ali dopolnijo v skladu z lastnimi zahtevami in potrebami. Šola v naravi predstavlja številne možnosti za raziskovalne metode dela oz. terensko delo, muzejsko delo, ekskurzije in skupinsko delo. Različne učne oblike, metode in načini dela, ki jih predlagajo tudi učni načrti, omogočajo uporabo znanja, razvijanje komunikacijskih in socialnih spretnosti, motivacijo za šolsko in vseživljenjsko učenje ter pripravo na aktivno in odgovorno vključevanje mladih v družbo.

Učenci bi morali v osnovni in srednji šoli preučevati svoj domači kraj ali pokrajino, se navajati na razumevanje in spoštovanje ljudi ter na samostojno ali skupinsko raziskovalno delo, saj bi bili na ta način boljše pripravljene za nadaljnje učenje in učinkovito delo.

Učne oblike, metode in načini, ki jih predlagajo učni načrti družboslovnih predmetov v osnovni in srednji šoli, so samostojno delo, sodelovalno skupinsko delo, projektno delo, raziskovalno delo, reševanje problemov, diskusija, igra vlog, ekskurzije, terensko in muzejsko delo, delo s pisnimi in slikovnimi viri.

Različni načini dela učiteljem po eni strani omogočajo, da prepoznajo sposobnosti učencev, njihove ideje, predloge, stališča in dožemanje sveta, hkrati pa različne naloge aktivno spodbudijo učence, saj reševanje nalog deluje kot motivacija in predstavlja primer premagovanja ovir tudi v vsakdanjem življenju.

Sestavni del vseh učnih oblik, metod in načinov dela so raznovrstne, diferencirane in življenjske naloge oz. avtentične naloge, ki pri učencih omogočajo razvijanje tudi državljskih kompetenc. Učenci lahko izdajo lokalni časopis in napišejo članke za različne rubrike; pripravijo radijsko ali televizijsko oddajo; predvidijo ureditev kraja; načrtujejo in predlagajo spremembe prostorskih zasnov v domačem kraju; izdelajo maketo, skico ali računalniško izdelan načrt za zgradbe ali celotno mesto; pripravijo različne razstave s pomočjo fotografij, predmetov in drugih lokalnih virov; se vživijo v igro arheologa, kustosa, raziskovalca, župana, turističnega vodiča ali novinarja; pripravijo žepni vodnik z nepoznanimi predmeti, spomeniki ali zgradbami domačega kraja itd.

S terenskim delom, delom v muzejih ali z ekskurzijami se dosegajo različni učni cilji, saj teren oz. Slovenija predstavlja dodatni vir informacij za pouk zgodovine in družboslovnih predmetov, podaja slikovit prikaz načina življenja ljudi in omogoča lažje vživljanje v načine življenja ljudi ter predstavlja raznovrsten vir za projekte in raziskave o domačem kraju.

Osnovna metoda učenja pri preučevanju lokalne zgodovine je metoda učenja z odkrivanjem, kjer učenci sami ali s pomočjo vprašanj pridobijo podatke na terenu in na podlagi dokazov interpretirajo preteklost. Učenci zbirajo podatke v lokalnih knjižnicah, muzejih, arhivih, župnijah, matičnih uradih, šolah, tovarnah, društvih, internetu itd. ter uporabljajo časopise, fotografije, zemljevide, ustne vire (npr. starejši prebivalci), telefonske imenike, popise prebivalstva, šolske kronike in druge vire.

Prevladujoče metode terenskega dela, ki se najpogosteje uporabljajo pri zgodovini v Veliki Britaniji, so opazovanje (zapisovanje, risanje, fotografiranje, snemanje), odkrivanje (merjenje, intervjuji) in postavljanje hipotez oz. domnevanje. Pri geografiji so še druge terenske metode: anketiranje, kartiranje, zbiranje podatkov (štetje), pri sociologiji pa anketiranje in intervjuvanje. Pri metodi učenja z odkrivanjem učenci odkrivajo podatke postopoma, in sicer poskušajo najprej ugotoviti, kaj jim sam vir pove oz. sporoča, potem kaj lahko sklepajo na podlagi vira oz. česa jim vir ne pove, na koncu pa si postavijo dodatna vprašanja, da lahko ugotovijo, kaj se je dogajalo v preteklosti.

Učenje z odkrivanjem, ki je sestavni del terenskega dela oz. dela v naravi, omogoča razvijanje pisnih, komunikacijskih in predstavitvenih spretnosti, še posebej pa omogoča razumevanje družbene, gospodarske in kulturne preteklosti domačega kraja in Slovenije.

Ravno pri učenju z odkrivanjem lahko učenci razvijajo svoje sposobnosti, raziskovalno delo pa jih obogati. Pri tem je potrebno dopuščanje napak, ustvarjanje zaupanja v učenčeve sposobnosti in razvijanje kreativnosti.

Pri preučevanju lokalne zgodovine in domačega kraja se najpogosteje preučujejo naravnogeografske in družbeno-geografske teme, naravna in kulturna dediščina, družbeno-sociološke, kulturno-umetniške in okoljevarstvene teme ter načini življenja. S pomočjo terenskih in raziskovalnih metod se učenci navajajo na enostavno znanstveno raziskovanje.

Glavni predmeti oz. objekti preučevanja so lahko gradovi in grajske stavbe, cerkve in samostani, ulice, industrijske zgradbe, kmečke, mestne in druge zgradbe in objekti, parki in vrtovi ter predmeti. Učitelji lahko uporabljajo različne naloge in dejavnosti, ki se uporabljajo za arhivsko, muzejsko, pisno, slikovno, ustno ali informacijsko-komunikacijsko gradivo ter druge naloge, ki se nanašajo na domači kraj in slovenske pokrajine.

Alternativno ocenjevanje, samoocenjevanje ali kolegialno ocenjevanje so odlična povratna informacija za učence in učitelja, da lahko sproti izpopolnjujejo svoje delo, izdelke in lažje načrtujejo naloge, ki so povezane z lokalno zgodovino. Manj primerno je klasično ocenjevanje s tehniko točkovanja, razen v primerih, ko želimo preveriti ali oceniti le znanje in razumevanje.

Ocenjevanje s tehniko klasifikacije, ki se že uporablja v Sloveniji, je bolj primerno za ocenjevanje različnih izdelkov in nalog, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja (npr. časovni trak, izvedba ekskurzije, debata, diskusija, igra vlog, plakat, referat, poročilo, razstava).

Pričujoča publikacija predstavlja nekatere možne načine preučevanja lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli oz. načine preučevanja domačega kraja pri družboslovnih predmetih. Šolsko preučevanje lokalne zgodovine pomeni način aktivnega vključevanja v lokalno družbo, saj se učence sistematično in tematsko uvaja v življenje in dogajanje domačega kraja. To pa je pomembno za samostojno delovanje v družbi oz. državi, kar je osnova za državljansko (domovinsko) vzgojo in kulturo. S

preučevanjem lokalne zgodovine se učenci oz. mladi lažje zavedajo, kaj je bilo pomembno, kaj je pomembno in kaj bo pomembno tako za domači kraj, kot tudi za državo (domovino).

Publikacija je namenjena predvsem osnovnošolskim in srednješolskim učiteljem zgodovine, uporabljajo pa jo lahko učitelji drugih družboslovnih predmetov (spoznavanja okolja, družbe, geografije, državlanske vzgoje in etike, slovenščine, likovne umetnosti, sociologije) v osnovnih in srednjih šolah. Uporablja se lahko pri različnih izbirnih predmetih v osnovni šoli (geografija – raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija – sodobnosti z razsežnostmi dediščine, srečanja s kulturami in načini življenja, okoljska vzgoja, turistična vzgoja, umetnostna zgodovina idr.) in srednjih šolah (umetnostna zgodovina, likovno snovanje in študij okolja). Publikacijo lahko uporabljajo tudi muzejski pedagogi in učitelji družboslovnih predmetov v šoli v naravi. Delo želi spodbuditi učitelje, pedagoške delavce in pisce učnih načrtov ter učbenikov k večjemu vključevanju lokalne zgodovine v učne vsebine družboslovnih predmetov in dejavnosti v osnovni in srednji šoli.

V PRILOGI 3 JE OBJAVLJENA CELOTNA PUBLIKACIJA:

Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. 1. ponatis. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4.

ČETRТА PUBLIKACIJA

Četrta publikacija je strokovna monografija, ki je izšla v 300 izvodih z naslovom: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 63 str. ISBN 978-961-6648-07-3. Ista publikacija je objavljena tudi na spletni strani: Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 64 str. ISBN 978-961-6648-08-0. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf.

Publikacija prikazuje, kako lahko učenci s posebno metodo – metodo učenja z odkrivanjem, samostojno in kakovostno raziskujejo svoj domači kraj. Poleg krajšega uvoda publikacija vključuje naloge ter seznam literature in virov za učence. Publikacija vsebuje 50 nalog, nanašajočih se na odkrivanje domačega kraja z grafičnimi zapisi, ki jih učitelji fotokopirajo ali povečajo na A3 formatu.

Naloge zahtevajo samostojno preučevanje različnih predmetov, slikovnega in pisnega gradiva, zgradb in tematik, ki se lahko uporabijo za katerikoli domači kraj. Ker je učenje z odkrivanjem posebna metoda učenja, ki se uporablja tudi pri terenskem delu in je primerna za preučevanje domačega kraja, učenci odgovarjajo na vprašanja, ki se nanašajo na različne vire, najdene na terenu, ali pa si sami postavljajo vprašanja, ki jim pomagajo pri reševanju nalog. Naloge lahko rešujejo individualno, parno ali skupinsko, po vrsti ali pa sami izberejo vrstni red reševanja.

Naloge terjajo raznovrstno raziskovanje domačega kraja, ugotovitve pa učenci na koncu na raznolike načine tudi zabeležijo oz. izpolnijo predlagane grafične zapise. Ti grafični zapisi jim pomagajo, da naloge rešujejo v ustreznem zaporedju, jih spodbujajo k hitrejšemu učenju ter omogočajo lažjo predstavitev svojih raziskovalnih izsledkov

drugim (npr. sošolcem, prijateljem, staršem). Če rešijo vse naloge, sestavijo zbirko različnih slikovno-grafičnih zapisov o domačem kraju. Predlagane naloge pa učence spodbujajo k nadaljevanju zbiranja virov in literature o domačem kraju. Izdelke lahko pisno ali ustno javno predstavijo.

Delovni zvezek oz. delovne liste lahko uporabljajo osnovnošolski in srednješolski učitelji zgodovine, učitelji drugih družboslovnih predmetov v osnovnih in srednjih šolah v okviru rednega pouka ali v okviru izbirnih predmetov in dejavnosti (krožkov, šolskih projektov, terenskega dela, raziskovalnih taborov) ter muzejski pedagogi in učitelji v šoli v naravi. Naloge pa so namenjene predvsem učencem, ki bi radi spoznali krajevno oz. lokalno zgodovino s pomočjo metode učenja z odkrivanjem.

V PRILOGI 4 JE OBJAVLJENA CELOTNA PUBLIKACIJA:

Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 64 str. ISBN 978-961-6648-08-0. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf.

SEZNAM PRILOG

Priloga 1:

Trškan, Danijela. Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino : 1945-2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008, 258 str. ISBN 978-961-6648-13-4.

Priloga 2:

Kukanja-Gabrijelčič, Mojca. Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 148 str. ISBN 978-961-6648-17-2. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Projekt/lokalnazgodovina.pdf.

Priloga 3:

Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem. 1. ponatis. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008. 346 str. ISBN 978-961-6648-00-4.

Priloga 4:

Trškan, Danijela. Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem : naloge malo drugače. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007. 64 str. ISBN 978-961-6648-08-0. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf.